

TERRITORI I POBLAMENT DE CERDANYA A L'ANTIGUITAT

LA IBERITZACIÓ I ROMANITZACIÓ DE LA VALL
CERDANA

TESI DOCTORAL

DIRIGIDA PEL DR. ORIOL OLESTI I VILA

I inclosa en el programa de Doctorat "Cultures en Contacte a la Mediterrània"
Del Departament de Ciències de l'Antiguitat i l'Edat Mitjana de la UAB

JORDI MORERA CAMPRUBÍ

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

NOVEMBRE DE 2016

5.3. La recerca arqueològica

Com dèiem a l'inici, però, la nostra recerca ha tingut dos eixos principals a partir dels enfocaments dels treballs. El primer d'ells ha estat la recopilació de totes les dades preexistents i referents al poblament de Cerdanya a l'Antiguitat, des d'una òptica prismàtica, per tal de tenir un punt de partida en l'anàlisi del poble històric dels ceretans. Però un segon eix de recerca ha estat la praxi arqueològica efectuada de manera continuada al territori en els darrers deu anys. Concretament, ens referim a les excavacions arqueològiques que hem pogut dirigir al Castellot de Bolvir entre els anys 2006 i 2016⁴¹⁵, al Tossal de Baltarga de Bellver de Cerdanya entre els anys 2011 i 2016⁴¹⁶, i a les Guillateres d'All entre el 2008 i el 2014 en diferents etapes⁴¹⁷. Els resultats i les interpretacions que es deriven de l'anàlisi del registre de cada lloc, ens ofereixen una nova perspectiva del poblament i del territori en els segles IV-I a.n.e, però al mateix temps, la relació que es pot establir entre les dades de cada jaciment i el coneixement preexistent del territori (des del punt de vista històric, arqueològic, paleoambiental i epigràfic) permet entendre millor molts dels episodis històrics, i matisar o contrargumentar algunes de les tesis preestablertes fins al moment. Seguidament anirem a veure jaciment per jaciment.

⁴¹⁵ La intervenció de 2016 s'ha realitzat durant el més de juliol d'enguany, en el moment que s'escriuen les últimes línies d'aquest treball. Malauradament, no hem pogut incorporar les dades registrades ja que tot just se n'estan fent els estudis i les anàlisis pertinents.

⁴¹⁶ La intervenció de 2016 s'ha realitzat durant el més de setembre d'enguany. Malauradament, tot just s'està realitzant l'anàlisi del registre de dades i per tant, els seus resultats no podran ser incorporats en el present treball.

⁴¹⁷ A banda, també hem participat en altres intervencions a la comarca, com podrien ser les excavacions arqueològiques del fossat del Castell de Llivia l'any 2004, intervenció dirigida per l'arqueòloga Carme Subiranas, la de la Rectoria d'All de l'any 2014, dirigida per l'arqueòleg Oriol Achón, o la del jaciment del fòrum de Llivia, dirigida per l'arqueòleg Jordi Guàrdia, l'any 2015. Tanmateix, els resultats d'aquestes intervencions no es detallaran en aquest apartat ja que d'una banda, nosaltres no n'èrem els directors de camp, i de l'altra, la cronologia de les restes documentades no es correspon amb el marc cronològic del present treball. Així mateix, en el present 2016, en el marc del projecte dirigit pel Dr Oriol Olesti, hem iniciat noves intervencions arqueològiques als llocs de Pratllong de La Vansa, al vessant meridional del Cadí, i al Puig de Sant Joan, a Bellver de Cerdanya. Malauradament, tot just s'està realitzant l'estudi de les dades obtingudes i per tant els seus resultats i conclusions no podran ser incorporats en el present treball.

5.3.1. El Castellot de Bolvir

El jaciment arqueològic del Castellot es localitza a tocar de la carretera N-260 per la part sud, just en l'encreuament amb la carretera que mena a l'agregat de Talltorta. L'emplaçament se situa en una terrassa avançada respecte a la plana cerdana, anomenada la Corona, de la qual n'ocupa la part més septentrional, i resta enlairada uns trenta metres respecte del pla de la morrena. La zona és descrita per la Direcció General del Cadastre com a terreny de caràcter rústic, amb ús agrari, i catalogat sota el nom de parcel·la 164 del polígon 4 al municipi de Bolvir. En l'actualitat, El Castellot és de propietat municipal, atès que recentment ha estat comprat pel consistori bolvirenc.

Situació del jaciment del Castellot dins la comarca de la Cerdanya (Font: ICC)

L'accés al jaciment es fa per la carretera N-260 (el denominat "eix pirinenc"), que enllaça Portbou amb el municipi de Jaca (província d'Osca), però que en el seu pla comarcal uneix Puigcerdà amb la Seu d'Urgell. Un cop s'arriba a la rotonda

Territori i Poblament de Cerdanya a l'Antiguitat: la iberització i romanització de la vall cerdana

situada al km 183, i ja dins del terme municipal de Bolvir, es pren el trencall sud, anomenat *camí vell de Tallorta*, per a on s'accedeix al pujol de La Corona. Al seu capdamunt, a l'extrem nord, es troba El Castellot, el qual s'erigeix per sobre la plana cerdana, dominant-la visualment. El jaciment ocupa una superfície d'uns 6000 m², dels quals n'hem pogut excavar amb extensió una quarta part aproximadament.

Vista aèria del Castellot on s'observa la topografia que l'envolta. A l'esquerra, la N-260

Les coordenades d'*El Castellot* segons el sistema topogràfic Universa Transversa Mercator (U.T.M.) són:

Angle septentrional: X= 408448m, Y= 4697019m, Z= 1144m snm.

Angle sudoriental: X= 408471m, Y= 4696927m, Z= 1144m snm.

Angle sudoccidental: X= 408405m, Y= 4696955m, Z= 1144m snm.

5.3.1.1. La descoberta i la identificació del jaciment

Ja hem comentat que la descoberta del jaciment es produí en els anys 80 i la seva constatació arqueològica a principis dels anys 90. La identificació d'un possible jaciment en aquesta zona de la Corona va ser possible gràcies a l'arqueòleg Michel Martzluff, i a l'estudiós Claude Saurel⁴¹⁸, els quals en diferents moments de la dècada dels 80, guiats per la significació del propi topònim, el Castellot, en una zona aparentment sense poblament històric, i per la privilegiada ubicació de l'indret, recolliren fragments ceràmics en superfície de cronologia íberromana (MERCADAL/ALIAGA, 1994: 72).

Maqueta a escala realitzada per Claude Saurel i lliurada al Museu Cerdà, en la que s'imaginava com podria haver estat l'assentament del Castellot

⁴¹⁸ Amb posterioritat a les troballes fortuïtes de Martzluff i Saurel, els arqueòlegs Oriol Mercadal i Sara Aliaga també van recollir materials ceràmics en superfície del Castellot (MERCADAL/ALIAGA, 1994: 72).

La topografia del lloc, i la tipologia ceràmica, féu pensar als autors que a la zona hi podria haver hagut un poblat d'època protohistòrica o íberorromana. D'aquesta manera el Castellot fou catalogat com a possible jaciment arqueològic en la Carta Arqueològica de la Cerdanya elaborada per Oriol Olesti, Oriol Mercadal i Anna Oliver el 1990. De totes maneres, la identificació del jaciment no es produí fins l'any següent⁴¹⁹, quan els arqueòlegs Oriol Olesti i Oriol Mercadal realitzaren una campanya de sondejos arqueològics a l'altiplà. En total van efectuar quatre sondejos arqueològics distribuïts per la superfície del Castellot, dels quals en tres van documentar estructures i elements de cronologia íberorromana (MERCADAL I OLESTI, 1991).

Estructura murària localitzada el 1991 (foto: Oriol Mercadal)

En una primera cala, situada a l'angle sud-oest del Castellot, es va localitzar un mur de 1,4 m d'amplada del qual es conservava uns 50 cm de potència. El mur estava construït amb pedra seca, i s'associava a uns nivells estratigràfics que

⁴¹⁹ La campanya es produí entre el 25 de març i el 6 d'abril, i comptà amb el preceptiu permís arqueològic atorgat pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

presentaven uns materials propis d'època iberorromana⁴²⁰. Per la seva ubicació, al límit topogràfic de l'altiplà, s'interpretà l'estructura com a una possible muralla de tancament i defensa de l'assentament. En un segon sondeig es localitzà una gran sitja retallada en el substrat geològic, de la que se'n va poder excavar la meitat. Tenia un diàmetre aproximat d'uns 2m i una profunditat d'uns 2,60m. Dels nivells de farciment es va recuperar un lot ceràmic ubicable *grosso modo* al segle II ane. Finalment, al tercer sondeig que presentava estructures es va localitzar un sòl d'ocupació, identificant les restes d'una llar delimitada amb lloses de pissarra, i les restes d'un possible enllosat bastant degradat⁴²¹. Pel que fa al registre material, ja hem dit que totes les estructures estaven associades a ceràmiques de tradició indígena (ceràmiques a mà) i altres pròpies de la cultura ibèrica. Tanmateix, fou l'exhumació del farciment de la sitja on es recuperà un major nombre de materials ceràmics, entre els que destacaven quatre càlats⁴²², alguns vasos bitroncocònics o bols reentrants de ceràmica grisa de la costa catalana, associats a algun material romà republicà com era l'àmfora itàlica o les ceràmiques de vernís negre.

Com a resultat d'aquesta intervenció i ateses les característiques de les troballes, els autors plantejaren l'existència d'un establiment amb una cronologia de l'ibèric final. Segons els dos arqueòlegs, els sondejos van servir per confirmar l'existència d'un lloc d'habitació estable, però de curta vida, situable entre la segona meitat del segle II aC i el darrer terç del segle I aC.

⁴²⁰ En les excavacions realitzades posteriorment es va comprovar que l'estructura era un mur que formava part d'una torre d'època altmedieval (CRESPO/MORERA, 2009). La confusió l'any 1991 va venir provocada pel fet que els estrats associats a les estructures medievals del jaciment, també de l'estructura en qüestió, presenten quasi únicament materials de tipologia antiga, essent les ceràmiques medievals, certament excepcionals.

⁴²¹ Igual que amb el cas del primer sondeig, i encara que aquesta cala no ha estat reexcavada en les intervencions recents, pensem que les estructures descrites haurien de correspondre a una cronologia medieval. Així, totes les llars de foc medievals identificades al jaciment sempre són fetes amb una caixa de lloses, mentre que els fogars d'època antiga en cap cas són tal com els autors descriuen. També en aquest sondeig, la confusió podria haver vingut per la inexistència de material propi medieval en els estrats que exhumaren.

⁴²² Val a dir que a la vora d'un dels càlats existia una inscripció en ibèric, en la que es podia llegir *nairkes* o *naikus*, possiblement un antropònim ibèric (MERCADAL/ALIAGA, 1994: 77).

Malauradament, les evidències de l'existència d'un jaciment arqueològic al Castellot no motivaren que en aquell moment s'iniciés un projecte continuat de recerca. D'aquesta manera, tots els sondejos es van colmar novament i es va haver d'esperar fins al 2006 per tornar a realitzar una segona excavació arqueològica⁴²³, ara ja està sota l'empara científica d'un projecte de recerca dirigit pel mateix Oriol Olesti, i que ja comptà amb la nostra direcció en el treball de camp.

5.3.1.2. Les excavacions arqueològiques extensives, 2006-2016

L'any 2006 s'estructurà un equip de treball format per entitats públiques (la Universitat Autònoma de Barcelona, l'ajuntament de Bolvir⁴²⁴, i el Museu Cerdà) i privades (les empreses Arqueociència Serveis Culturals SL⁴²⁵, i Catarqueòlegs SL⁴²⁶), els quals manifestaren un gran interès en el jaciment, i unificaren esforços científics i econòmics per tal d'iniciar un període d'activitat arqueològica continuada. Per part de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'excavació del jaciment venia motivada pel fet de poder-lo incloure en el projecte de recerca "*L'explotació dels recursos naturals a la Cerdanya (França, Espanya) a l'Antiguitat. Activitats mineres en època romana*", concedit per la Direcció General d'Universitats i Recerca (DURSI) de la Generalitat de Catalunya (2006EXCAVA00008) per al període 2006-2008, dirigit pel Dr. Oriol Olesti Vila,

⁴²³ De totes maneres, cal assenyalar que l'any 1993 els arqueòlegs Jordi Campillo i Oriol Mercadal realitzaren una campanya de sondejos a la part de la Corona oposada al Castellot, en el marc dels treballs previs a la urbanització de la zona. Se n'efectuaren prop d'un centenar, tots ells amb mitjans mecànics, i els resultats foren del tot negatius ja que no es localitzà cap element arqueològicament significatiu. Tanmateix, la intervenció serví per delimitar l'abast del jaciment per la part meridional (OLESTI I MERCADAL, 2000). I també, el juny del 2005 l'empresa *SOT Prospecció Arqueològica*, sota la direcció de Roger Sala i Oriol Mercadal, van efectuar prospeccions geomagnètiques a l'àrea del Castellot, confirmant que es tractava d'una zona amb nombroses estructures muràries en tota la seva extensió, però que també integrava estructures d'emmagatzematge, llars i altres elements (MERCADAL I SALA 2005).

⁴²⁴ Val a dir que el consistori bolvirenc s'implicà definitivament en el projecte a partir de l'estiu de 2007, moment en el què s'incorporà a l'ajuntament un nou equip de govern, encapçalat pel seu alcalde, Il·m. Sr. Bartomeu Baqué i Muntaner.

⁴²⁵ Aquesta empresa formà part del projecte de recerca fins a la seva dissolució, l'any 2012.

⁴²⁶ Catarqueòlegs SL forma part del projecte de recerca des de l'any 2013.

professor titular d'Història Antiga de la Universitat Autònoma de Barcelona⁴²⁷. El projecte pretenia estudiar la presència d'or secundari a les subcomarques de la Baixa i l'Alta Cerdanya, la seva explotació en època antiga i la repercussió que tingué aquesta activitat minera sobre formes antigues d'ocupació territorial.

Pel que fa a l'Ajuntament de Bolvir, l'interès en el jaciment era la punta de llança gran projecte municipal d'elaboració d'un conjunt patrimonial del propi municipi, explicable i potencialment explotable, d'utilitat pública, fonamentat en la història, el paisatge actual i l'evolució del territori. L'objectiu únic era donar a conèixer el terme de Bolvir, potenciant uns recursos infravalorats fins aquell moment, i revertint els beneficis socials que s'aconseguissin en la comunitat bolvirenca. Aquest projecte s'havia de realitzar mitjançant la vinculació del jaciment a un centre d'interpretació⁴²⁸.

La recuperació del jaciment del Castellot havia d'esdevenir un factor de primera magnitud dins d'aquella proposta cultural. En aquest sentit, l'ajuntament entenia que fins aquell moment no es coneixia cap altre jaciment amb el potencial historicoarqueològic del Castellot no només a tota Cerdanya, sinó tampoc al llarg del Pirineus catalans. Per tant, el discurs històric que s'havia de derivar del jaciment no tenia tan sols un efecte local, sinó que abastava un àmbit comarcal i intermunicipal. En definitiva, doncs, des del consistori es pensà que l'excavació, restauració, adequació i museïtzació del Castellot hauria de permetre conèixer l'evolució històrica de la gent que l'ocupà, així com induir a que Bolvir esdevingués

⁴²⁷ L'èxit en les recerques arqueològiques, i la voluntat per part de totes les parts implicades en el projecte de continuar els treballs al Castellot de Bolvir, féu que s'elaboressin nous projectes d'investigació a sota dels quals quedés avalada la recerca al jaciment. Tots ells i fins al present tenen la direcció d'Oriol Olesti, professor titular al Departament de Ciències de l'Antiguitat i l'Edat Mitjana de la UAB. Així, les intervencions al jaciment entre els anys 2009 i 2013 van quedar incloses dins el Projecte "La Cerdanya en època antiga: ocupació i explotació del territori del període Ceretà a la fi del món romà", dins del programa marc *Lo viejo y lo nuevo en la Hispania romana: catastros, gestión de recursos y control social (MEC HAR 2010-2020)*. Talment, les intervencions que s'han realitzat els anys 2014 i 2015 han quedat incloses en el Projecte Integral de recerca "Paisatge i Territori a la Cerdanya Antiga (PATCA)" pel període 2014-2017.

⁴²⁸ Finalment l'Espai Ceretània fou inaugurat el passat 17 de gener de 2015, i s'ubica a escassos cent metres del jaciment. El projecte de museïtzació final així com la seva execució anà a càrrec de l'empresa *Stoa, Patrimoni i Turisme*, mentre que la direcció de continguts s'encomanà als membres del nostre equip.

un important focus de difusió del patrimoni comarcal i un punt important en la didàctica de la història en la seva vessant més il·lustrativa.

Així doncs, l'any 2006 s'incien les excavacions arqueològiques extensives i continuades al Castellot de Bolvir, sota direcció del Dr Oriol Olesti, investigador principal del Projecte de Recerca. Les campanyes s'han realitzat anualment i sempre han comptat amb el mateix organigrama executiu. Pel que fa a la direcció del treball de camp, ha comptat amb una direcció bicèfala, a càrrec de Cira Crespo, Joan Oller, ambdós membres del Departament de Ciències de l'Antiguitat i l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona⁴²⁹, i el sotasignat del present treball. Així mateix, la coordinació i gestió dels treballs anà a càrrec del Dr. Oriol Olesti (professor de la UAB), i Oriol Mercadal (arqueòleg i director del Museu Cerdà)⁴³⁰.

A nivell metodològic, a banda de seguir el model proposat per EC Harris i A Carandini, volem precisar algunes particularitats. La intervenció realitzada al Castellot és el resultat de múltiples campanyes arqueològiques, iniciades l'any 2006 i que fins al present han anat configurant l'àrea d'excavació arqueològica. D'aquesta manera, a partir d'un primer quadrant ubicat a l'angle sudoccidental del Castellot, l'àrea d'afectació s'ha anat ampliant fins abastar una mica més del terç

⁴²⁹ Cira Crespo fou codirectora de l'excavació i membre del projecte de recerca fins l'any 2010. Joan Oller passà a ser codirector en el mateix any, càrrec que encara actualment ocupa .

⁴³⁰ Val a dir que l'ajuntament de Bolvir i la direcció de les excavacions sempre han convergit en aplicar la mateixa metodologia d'excavació. En aquest sentit, i ja des de la primera campanya d'excavació en extensió realitzada al Castellot l'any 2006, l'execució dels treballs ha tingut una doble vessant. D'una banda, el jaciment ha esdevingut un espai formatiu i d'aprenentatge de la praxis arqueològica i de les diferents vessants operatives que ofereix el treball de camp arqueològic. D'aquesta manera, una part dels treballs s'ha realitzat amb estudiants de les llicenciatures i graus d'Història, Arqueologia, Història de l'Art, Belles Arts, Humanitats, i altres que en són afins. Depenent de la campanya, el contingent d'estudiants va poder arribar fins a la trentena setmanalment. Però d'altra banda, la recerca també ha tingut una esfera professional. Així, moltes de les tasques han estat realitzades per arqueòlegs professionals, sobretot aquelles que complementen els treballs arqueològics, però també les molt importants feines de direcció i coordinació del treball de camp. Des de la direcció del projecte es creu que aquesta és una molt bona manera de realitzar els aprenentatges correctament, començar a introduir l'alumnat en el món laboral, i aprofundir en la recerca d'una manera eficient, sense oblidar en cap cas l'imprescindible registre de dades i l'elaboració detallada de la documentació requerida. Totes les intervencions arqueològiques han seguit els mateixos patrons, amb una dualitat conceptual en l'execució dels treballs.

meridional del mateix. Això ha fet que no es pogués plantejar l'excavació per sectors, amb uns àmbits prèviament establerts i amb una nomenclatura específica per cada un d'ells, sinó que la definició de les unitats estratigràfiques s'ha hagut de realitzar d'una manera correlativa, començant per la UE 001, independentment del lloc on s'hagin localitzat.

Ara bé, per tal de simplificar i millorar la comprensió del jaciment, sí que hem introduït una nomenclatura general de definició dels diferents recintes que s'anaven localitzant. D'aquesta manera, els darrers deu anys de campanyes arqueològiques han posat al descobert un jaciment amb una important complexitat estructural, en què s'intercalen i sobreposen tres fases cronoculturals ben diferenciades. I en tot aquest període s'ha posat a la llum espais domèstics d'habitació, torres, baluards, edificis amb una certa especificitat, i altres recintes de funcionalitat diversa. Així doncs, i com diem, per tal de millorar la comprensió i interpretació del relat, hem numerat correlativament els diferents espais individualitzats que hem documentat. Pel que fa als elements de les fases antigues, la correlació s'ha realitzat a partir de números romans. D'aquesta manera tenim els àmbits I, II, III, i així correlativament fins al XVI; les Torres I, II, III i IV; i els Edificis I, II, III i IV. Els àmbits corresponents a la fase medieval s'han numerat amb lletres capitals de la A a la T, mentre que la torre d'aquell període ha rebut el nom de Torre 1.

Un altre factor a destacar ha estat el manteniment de la numeració estratigràfica realitzada en les campanyes anteriors. D'aquesta manera, per tal de simplificar el registre de dades i d'aquesta manera permetre una millor comprensió del jaciment, s'optà per no definir un mateix element amb diferents unitats estratigràfiques, a no ser que fos causa obligada per la pròpia intervenció arqueològica. Aquest paràmetre també és aplicable pel que feia al terreny geològic, en el qual una mateixa UE, ue 125 en aquest cas, ja definia tot el substrat natural del Castellot.

També val a dir que el sediment d'alguns dels estrats exhumats es garbellà en la seva totalitat, amb uns sedassos reixats de 0.5 i 1cm d'obertura depenent de cada cas. Aquesta actuació es realitzava, sobretot, en aquells estrats cendrosos amb molta presència de restes carbonitzades, o amb molt materials orgànic, ja que eren susceptibles d'oferir elements pol·línics, antracològics, carpològics i de microfauna.

I finalment, dir que alguns dels objectes ceràmics i/o metàl·lics de certa entitat, però que podien trencar-se en la seva excavació, van ser excavats a partir de les directrius imposades per restauradores professionals, realitzant una primera consolidació de l'element *in situ*.

5.3.1.2.1. La campanya de 2006⁴³¹

Aquesta actuació es dugué a terme entre el 16 i el 29 d'octubre de 2006⁴³². Per tal d'aprofitar els treballs fets anteriorment, i poder unificar els diferents registres, es començaren els treballs al voltant d'un dels sondejos realitzats l'any 1991 (Sondeig B), aquell en el qual s'havia localitzat un mur de dimensions considerables. Així, es retirà el nivell vegetal en una àrea de 25 m de llarg per 15 m d'amplada, a l'extrem ponentí, tot seguint una orientació E-O, i s'obrí un sondeig de 15m de llargada per 3m d'amplada en una zona central de l'àrea mencionada, i orientat radialment respecte al límit del turó. A partir d'aquesta gran superfície excavada (prop dels 400m²) es definiren 3 línies d'actuació: l'excavació del sondeig longitudinal fins a esgotar l'estratigrafia antròpica; la localització en planta d'estructures a tota l'àrea oberta, en la mesura que aquestes ja estiguessin aflorant; i finalment, continuar amb el sondeig de l'any 1991 per tal de contrastar l'existència d'un mur perimetral de caràcter defensiu.

⁴³¹ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (CRESPO ET ALII, 2009b) i a OLESTI *et alii*, 2008).

⁴³² Durant aquest període, a part de l'equip directiu, la intervenció arqueològica també comptà amb la presència de dos auxiliars d'arqueologia de l'empresa Arqueociència SCSL, i cinc estudiants d'Història provinents de la UAB i la Universitat de Barcelona.

Imatge aèria del Castellot on s'observa l'àrea d'actuació de l'octubre de 2006

El resultat de la intervenció fou la localització de fins a 8 estructures muràries que formaven una retícula més o menys ortogonal, en la qual semblava observar-se diferents fases constructives (murs corresponents als àmbits A, B, C i D medievals). També, en el decurs de l'excavació es localitzaren quatre sitges d'emmagatzematge, amb una cronologia íberorromana, de les que se n'excavà una (sitja 09) i parcialment les altres tres (sitges 19, 24 i 25). I d'altra banda, l'ampliació del sondeig realitzat el 1991 va permetre observar l'existència d'un potent mur de 1.35m d'amplada que es disposava de forma E-O, però que no seguia la topografia del turó sinó que es mostrava perpendicular al perímetre (l'estructura formava part del què posteriorment quedà definit com la Torre 1 medieval). D'això s'inferia que no podia tractar-se de la muralla de tancament de l'assentament, sinó que havien d'existir altres estructures seguint el perímetre de l'altiplà que realitzessin la funció de clos murat.

Vista zenital on es veu el quadrant obert i el sondeig realitzat al centre

5.3.1.2.2. La campanya de 2007⁴³³

A l'any 2007 es feren dues campanyes d'excavació. Una d'elles entre el 16 de juliol i el 15 d'agost, i l'altra entre el 16 d'agost i el 5 d'octubre⁴³⁴. En la intervenció d'aquell any es feren diferents actuacions. D'una banda, s'amplià l'àrea d'excavació oberta a la campanya anterior, definint un quadrant a la cantonada sudoccidental de l'altiplà, amb unes dimensions totals de 540m² aproximadament, ja que es volia posar llum a la qüestió referent al sistema defensiu i al clos murat del Castellot. I en aquesta nova àrea d'excavació es feren dos nous sondejos. El primer, de 7.5m de llarg per 2m d'amplada, se situà just a costat del que s'havia realitzat a l'octubre de 2006, i tenia com a objectiu el coneixement de les característiques tipològiques del potent mur documentat ja en la campanya de

⁴³³ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (CRESPO ET ALII, 2009b) i a OLESTI *et alii*, 2008).

⁴³⁴ A banda de l'equip directiu, les excavacions també comptaren amb la col·laboració de 7 estudiants d'Història de la UAB i la Universitat de Barcelona, i dos auxiliars d'arqueologia de l'empresa Arqueociència SCSL.

1991, i la documentació de la seqüència estratigràfica associada. La segona cala s'efectuà de forma perpendicular a la primera, de tal manera que des d'aquest mur se seccionava tot el subsòl fins al límit de l'altiplà per migdia. Les dimensions finals del sondeig eren de 10m de llargada per 2m d'amplada. Amb aquesta cala es buscava localitzar la muralla perimetral del jaciment a la zona sud, i també la documentació de l'estratigrafia i estructures existents a l'interior d'aquest perímetre. Talment, i a part d'aquests sondejors, l'actuació es completà amb la documentació en planta d'aquelles estructures que ja afloressin amb el simple rebaix dels nivells vegetals.

Detall d'un dels sondejors efectuats al juliol d 2007. Al fons, la muralla de tancament

Fonamentalment, l'actuació va permetre definir 14m de llargada d'una potent estructura, ue 108, en el límit sud del turó, de 1.7m d'amplada, que discorria resseguint la topografia de l'altiplà. Estava formada bàsicament per còdols de mides mitjanes i grans lligades amb argila. Tot i que en algun cas es podia arribar

a conservar fins a 60cm de potència, en la majoria de tram documentat tan sols restaven una o dues filades de pedres. La disposició i característiques dels blocs no permetia que s'aconguessin filades perfectament horitzontals. Aquest mur es disposava just abans de l'inici del talús que conforma l'altiplà, i havia d'interpretar-se com la muralla de l'assentament en època antiga. Per la part interna, algunes estructures localitzades en planta semblaven definir possibles espais d'hàbitat. Pel que feia referència als sondejors, es confirmà l'existència de tota una seqüència estratigràfica de cronologia íberorromana⁴³⁵, corresponent al que posteriorment es definí com l'Edifici I republicà, i es localitzaren algunes de les estructures de la Torre 1 medieval.

Però d'altra banda, i per tal de d'interpretar amb més nitidesa les estructures localitzades, però sobretot les de l'entramat defensiu, es va decidir d'extreure tota la capa vegetal de l'arc meridional de l'altiplà, en una amplada d'uns 10m, i conformant una franja longitudinal de prop de 350m². L'objectiu era continuar documentant en planta la muralla ue 108 en tota la zona meridional, i les estructures adossades per l'interior que hi pogués haver. Així doncs, fins a aquesta intervenció i sumant les precedents, comptàvem amb una superfície oberta en planta de prop de 900m², el que significava quasi una sisena part de la totalitat del Castellot. Tanmateix, la superfície real excavada, esgotant l'estratigrafia antròpica, no arribava als 80m².

El resultat de l'extracció de la capa vegetal al setembre de 2007, fou la continuïtat en la documentació de la muralla 108 per tot el límit meridional del turó, amb una amplada que anava oscil·lant entre els 1.7m i els 1.5m. Tanmateix, la continuïtat del clos murat quedava tallada per la presència de diferents elements. A la part central de la zona intervinguda es va localitzar un espai de 2.95m d'amplada sense muralla. Aquest espai estava flanquejat a banda i banda, per una sèrie de murs lligats entre ells que conformaven sengles estructures defensives. Les

⁴³⁵ En aquell moment encara no s'havia identificat la fase medieval del jaciment. Posteriorment es va evidenciar que moltes de les estructures identificades, i dels estrats documentats i excavats, es corresponien a l'època medieval.

estructures presentaven una amplada de 1.5m i estaven lligats en angle recte entre ells. A grans trets, els paraments estaven formats per una majoria de lloses de pissarra col·locades horitzontalment, les quals tampoc arribaven a formar filades regulars.

Vista aèria del Castellot al final de la intervenció de 2007

Per les característiques i disposició documentades vam interpretar les estructures muràries com dues torres quadrangulars que protegrien la hipotètica entrada al poblat⁴³⁶. D'ambdues torres no es va poder localitzar el mur de tancament de migdia, ja que estava totalment perdut com a conseqüència de la continuada erosió del talús del Castellot. Les torres tenien un perímetre exterior de 5.9m de costat. L'espai a l'interior era de 2.95m de costat.

Just a costat, de la torre de ponent, es va localitzar tot un conjunt d'estructures que conformaven un cos diferenciat de la muralla, de 8.8m de llargada interna. L'espai

⁴³⁶ Es tracta de les Torres I i II de mitjans de segle II ane, i de la porta monumental que es construí en aquell mateix moment.

allargassat estava dividit en dues meitats iguals per un mur de 1.05m d'amplada. Tots aquests murs estaven formats per una barreja de lloses de pedra i còdols de mides diferents, lligats amb terra, i en cap cas tampoc s'aconseguia formar filades regulars. Vam interpretar el conjunt d'estructures com una casamata, vinculada a les dues torres, que complementaria l'entramat defensiu del poblat.

A part de totes aquestes estructures amb un marcat sentit defensiu, es va localitzar en planta fins a 8 murs adossats a la muralla i amb una orientació perpendicular al clos. Malauradament, la seva completa delimitació i l'excavació dels estrats associats es va haver de deixar per posteriors campanyes.

I finalment, volem destacar que a la part més oriental de la muralla, just a la seva cara externa, es va localitzar un bloc monolític de planta circular i secció cònica. Corresponia a un basament de columna, encastat al terreny geològic i disposat en aquell punt amb total precisió. Presentava una amplada a la superfície de 44.7cm i el seu diàmetre màxim era de 52.5cm.

5.3.1.2.3. La campanya de 2008⁴³⁷

La intervenció del 2008 es dugué a terme entre el 9 de juny i l'1 d'agost del 2008⁴³⁸, i s'enfocà a partir de dos actuacions diferents. D'una banda, s'inicià l'excavació en extensió del quadrant sudoccidental obert l'any anterior, i de l'altra es realitzaren quatre sondejos perimetrals al voral del Castellot. El més destacat de la realització de les cales fou la constatació de l'existència d'una estructura perimetral de tancament. En tres dels casos es documentà un mur que anava resseguint la topografia del turó, just on comença el pendent escarpat que caracteritza l'orografia immediata que delimita tan clarament el Castellot. Aquest clos no era tan potent com a la part meridional, ja que tan sols tenia un metre i

⁴³⁷ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (CRESPO *et alii*, 2009b), a OLESTI *et alii*, 2010, i a OLESTI *et alii*, 2011.

⁴³⁸ A banda de la direcció arqueològica, l'equip humà es completà amb la presència de 7 auxiliars de l'empresa Arqueociència SCSL, i 13 estudiants d'Història provinents de la UAB, però també de les Universitats de Salamanca, Lugo, Bordeus i Oxford.

escaig d'amplada, i era realitzat amb còdols de mida petita i mitjana lligats amb fang, ordenats formant un *pseudo opus spicatum*. A part d'aquest tancament perimetral, als tres sondejors es van identificar estructures d'hàbitats per la part interna, amb una cronologia iberorromana en uns casos, i medieval en altres. Aquests treballs confirmaven dos aspectes molt importants. D'una banda, s'evidenciava l'existència de tota una muralla perimetral que envoltaria el jaciment, delimitant físicament la seva superfície⁴³⁹. I de l'altra, també es provava que a bona part de l'altiplà es conservaven restes arqueològiques des d'època iberorromana fins a la medieval, amb una potència que en alguns casos arribava fins als 1.4m d'alçada.

Pel que fa a l'excavació en extensió al quadrant sudoccidental, obert en les campanyes precedents, els treballs arqueològics van poder gairebé esgotar l'estratigrafia antròpica en una àrea d'uns 260m², corresponent als Àmbits A, B C i D medievals, mentre que en la resta, uns 230m² i corresponents al que posteriorment es definí com l'Edifici I republicà,, tan sols es va poder excavar un potent i ampli estrat d'enderroc, d'època medieval, que cobria bona part de la superfície.

De la part excavada ressaltava l'existència d'una retícula ortogonal d'estructures, els àmbits A, B, C i D medievals, planificada i executada racionalment, que formaven espais d'hàbitat individualitzats. En alguns casos, l'absència d'estructures semblava determinar la presència d'espais públics, vials o llocs de pas. La cronologia proporcionada pels materials arqueològics recuperats imposava una datació d'entorn els segles X-XII. De totes maneres, l'excavació confirmà l'existència de tres fases cronoculturals d'ocupació de l'indret de les que, en aquell moment, destacava la fase medieval, amb la localització de diferents estances habitacionals (els Àmbits A, B, C i D mencionats), una torre també medieval i ubicada a la cantonada sudoccidental del jaciment(Torre 1) i espais comunals. Pel

⁴³⁹ Els estudis dels anys següents van confirmar que la muralla perimetral es datava en l'etapa altmedieval.

que feia a les fases antigues, semblaven estar força alterades i afectades per l'ocupació medieval, però semblava evidenciar-se l'existència d'un recinte fortificat iberoceretà (la muralla a la part de migdia era clarament de cronologia antiga), amb elements domèstics a l'interior, que d'acord amb la presència de les torres centrals i el cos de guàrdia, semblaven patir una forta transformació en el període íberorromà. En aquell moment tan sols es tenia obert el que posteriorment es definí com l'Edifici I republicà.

Imatge d'algunes de les estances del quadrant occidental excavades durant el 2008

5.3.1.2.4. La campanya de 2009⁴⁴⁰

La intervenció de 2009 es desenvolupà en dues campanyes diferenciades, entre el 12 de maig i el 12 de juny, i del 13 al 31 de juliol de 2009⁴⁴¹. Si en la campanya

⁴⁴⁰ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (CRESPO *et alii*, 2009), a OLESTI *et alii*, 2010, i a OLESTI *et alii*, 2011.

anterior, de 2008, s'havia aprofundit d'una manera important en el coneixement de l'assentament en època medieval, en la del 2009 es va poder ampliar d'una manera considerable la percepció que teníem de les fases iberoceretanes i republicanes del jaciment. I en aquest cas, això també es va realitzar a partir d'un doble eix d'actuacions.

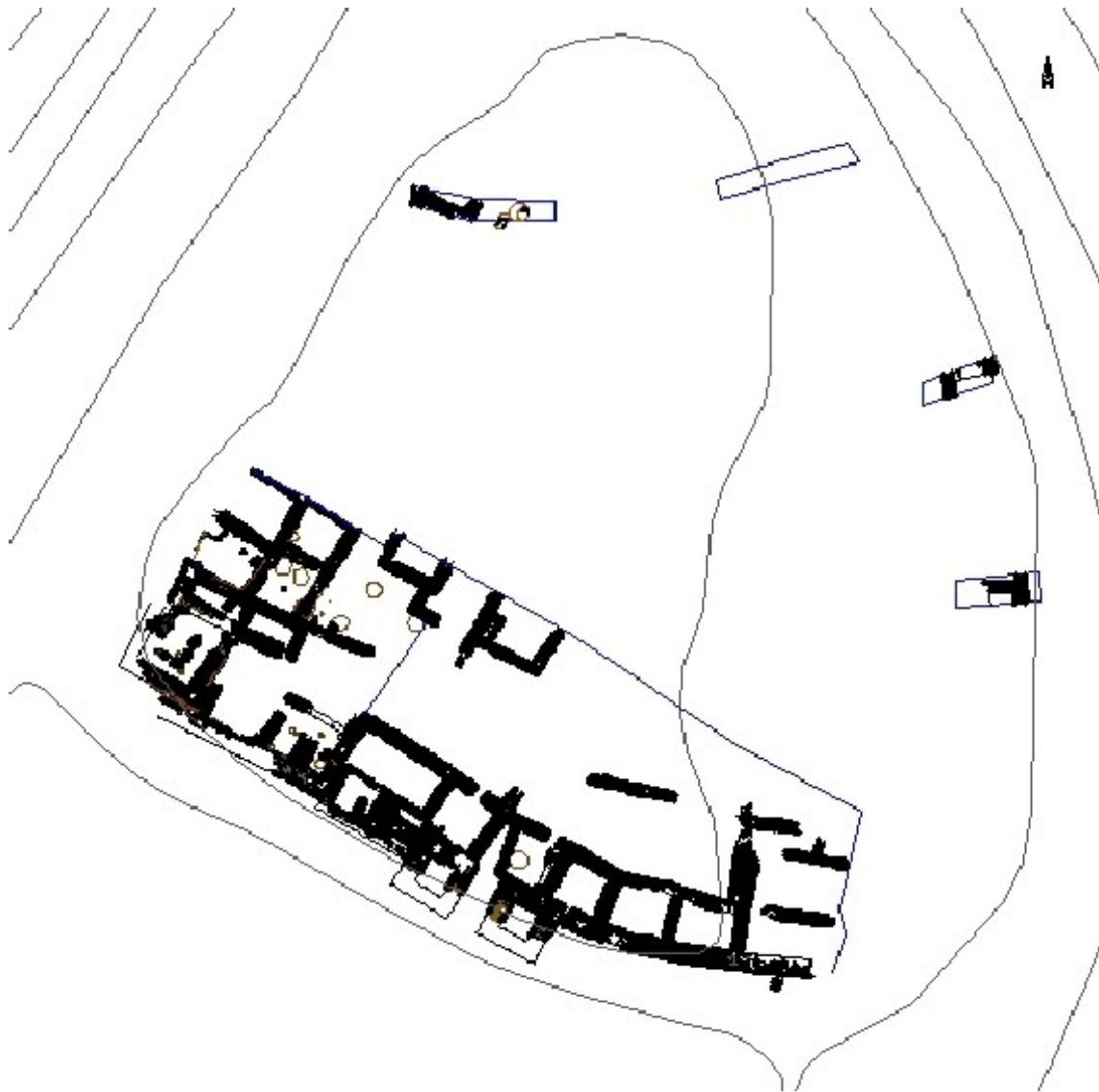

Vista aèria del terç meridional del jaciment després de la intervenció de 2009

D'una banda, es va obrir una nova franja allargassada de superfície excavable, just a la part posterior de la muralla meridional localitzada l'any 2007, rebaixant-ne la capa més superficial. L'objectiu principal era el de documentar en planta el màxim nombre d'estructures, i d'aquesta manera copsar adequadament i de manera unitària els hàbitats i recintes que pogués haver a l'interior de l'assentament. La superfície total rebaixada fou de 775m², i per tant, si se sumava amb la dels rebaixos realitzats en les altres campanyes, es resolvia que la

⁴⁴¹ A banda de la direcció arqueològica, les campanyes comptaren amb la presència de cinc auxiliars de l'empresa Arqueociència SCSL, i 16 estudiants provinents de la UAB, però també de les universitats de Salamanca, Madrid i Lugo.

superfície total rebaixada era de vora els 1670m², el que suposava aproximadament un terç de l'àrea total del Castellot. El resultat arqueològic fou que en tota aquesta àrea es van continuar localitzant estructures en planta (una vintena), que juntament amb els sondejos perimetrals realitzats el 2008, evidenciaven una ocupació plena a tot el Castellot.

Planta del jaciment al final de la intervenció de 2009

Però per altra banda es continuà l'excavació en extensió. Efectivament, en aquella campanya s'esgotà l'estratigrafia antròpica de tots aquells espais dels Àmbits A,B,C i D medievals que havien quedat pendents d'excavació durant el 2008, i es

finalitzà l'excavació d'algunes sitges del quadrant de ponent que no es varen poder fer en les campanyes precedents. Així, al final d'aquella campanya es tenien documentades 7 sitges d'emmagatzematge (sitges 9, 22, 24, 25, 189, 200, 206), totes amb una cronologia de finals de segle III ane fins a segona meitat de segle II ane.

Però també se centraren els recursos en l'excavació dels àmbits més propers a la muralla meridional. La seva localització havia presentat importants dubtes pel que feia a la cronologia de la mateixa i de les seves etapes evolutives. Així, es veia del tot imprescindible intervenir en aquella zona per tal de definir els horitzons culturals del jaciment. Bàsicament, s'excavà en el cos de guàrdia, esgotant-ne l'estratigrafia, i a la porta d'entrada existent entre les dues torres centrals. De la intervenció es despenia que el potent clos murat perimetral s'hauria bastit en la primera meitat del segle IV ane⁴⁴², i adossant-se a la muralla per la part interna hauria existit tot un seguit d'unitats domèstiques disposades en bateria una al costat de l'altra. Així mateix, la construcció de les torres i del bastió annex s'hauria realitzat a finals de segle III ane o al llarg del segle II ane (en aquell moment no es podia precisar fefaentment la cronologia), fet que hauria comportat una remodelació important de l'interior, ja que es documentà l'amortització d'algunes estructures i l'aparició altres de nova planta, així com l'obliteració d'algunes sitges. Finalment, l'última de les fases, ja identificada en les campanyes precedents, corresponia a una ocupació medieval, dels segles X-XII, que es disposava just a sobre de la seqüència estratigràfica antiga.

5.3.1.2.5. *La campanya de 2010*⁴⁴³

Les intervencions arqueològiques del 2010 es van realitzar en dues campanyes diferents, una entre el 2 i el 28 de maig, i l'altra entre el 12 i el 31 de juliol⁴⁴⁴. Els

⁴⁴² La cronologia va ser confirmada per una datació radiocarbònica en un carbó recuperat del nivell de farciment de la trinxera de fonamentació que oferí un resultat calibrat de 398-353 ane.

⁴⁴³ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (MORERA/OLLER, 2013), i a MORERA *et alii*, 2012.

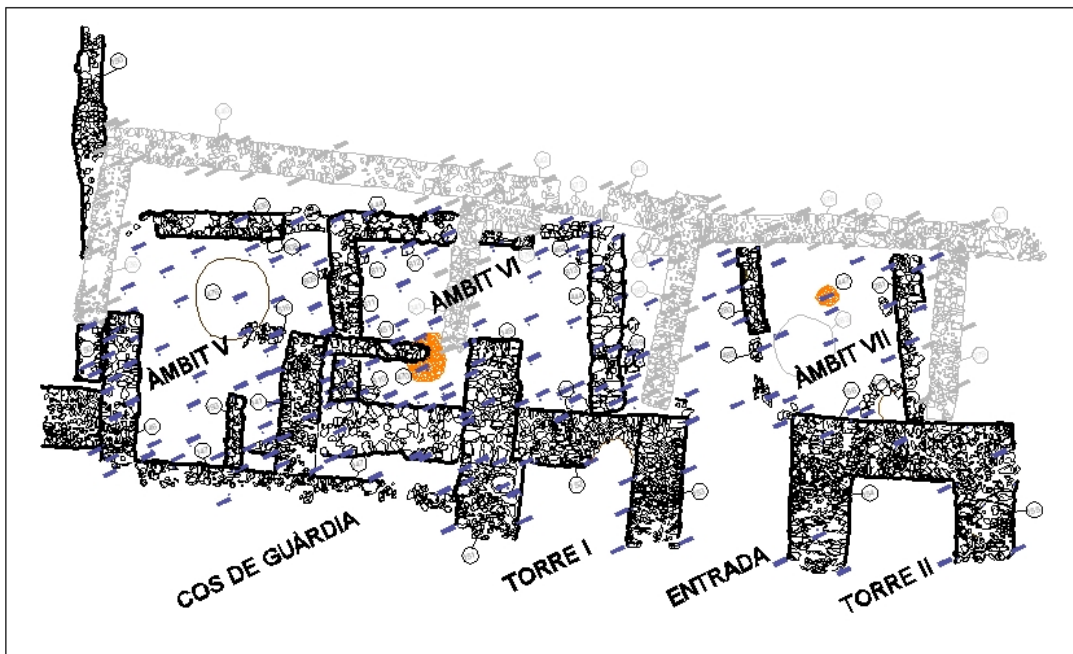
treballs en aquelles campanyes se centraren en dues zones ben diferenciades. D'una banda es pretenia completar l'excavació del quadrant ponentí, sobretot de la superfície corresponent a l'Edifici I republicà. D'altra banda, es va iniciar l'excavació de tot un seguit d'habitacions que s'adossaven a la muralla al sector meridional. Bàsicament consistiren en les estances compreses entre el quadrant sudoccidental i la zona de les torres de la part central, incloent també les estances a la zona de l'entrada monumental.

Pel que fa a la zona ponentina, del quadrant d'excavació definit l'any 2007, ja s'havia documentat els Àmbits A, B, C i D, a la zona nord del mateix, i s'havia completat també l'excavació de la superfície corresponent a la Torre 1, també medieval i ubicada a la cantonada més sudoccidental. La resta de la meitat sud del quadrant estava clarament delimitat per una sèrie d'estructures que es corresponien amb l'Edifici I d'època republicana. L'edifici estava tallat per la torre mencionada, però per la resta, abastava la cantonada del jaciment, recolzant-se també a la muralla. Tota la superfície descrita ocupava una àrea d'uns 220m². L'excavació va permetre documentar el recinte (molt afectat per les construccions medievals) i també les restes dels àmbits ceretans que apareixien per sota (Àmbits I, II i III), de les que destacaven tres noves sitges d'emmagatzematge (sitges 216, 370 i 491), amb una cronologia de segle III ane.

Quan a la zona de migdia i a l'actuació a la zona de les estructures a tocar de la muralla de migdia, val a dir que fins aquell moment s'havia realitzat tan sols la documentació de la traçada de la muralla, l'excavació parcial de la porta entre les dues torres, a la part central, i l'excavació parcial de la casamata associada a l'entrada. Així mateix, l'excavació superficial de la gran esplanada havia possibilitat la localització de tota una sèrie d'estructures que semblaven conformar estances,

⁴⁴⁴ En aquest any es produí el canvi en la codirecció de la intervenció, i Joan Oller passà a substituir a Cira Crespo, però la resta de l'equip directiu es mantingué inalterable. A banda, en les tasques arqueològiques també hi van participar 6 auxiliars de l'empresa Arqueociència SCSL, i una quarantena d'estudiants i llicenciats d'Història i del grau d'Arqueologia, els quals vingueren en grups setmanals d'entre 15 i 22, provinents majoritàriament de la UAB, però també de les universitats de Barcelona, Salamanca, Madrid, Bordeus i Oxford.

les quals s'adossarien a la muralla. En aquesta campanya ens vam centrar en la documentació de les habitacions ubicades entre l'Edifici I i la zona de les torres, abastant una superfície d'uns 101m². Es van localitzar 4 nous àmbits d'època medieval, Àmbits E, F, G, H, separats per parets mitgeres i adossats a la muralla, i que se superposaven a una retícula d'època antiga. Aquesta segona també estava formada per tres estances adossades que es recolzaven a la muralla (Àmbits V, VI i VII), les quals havien estat parcialment modificades en fer-se el cos de guàrdia i el conjunt de l'entrada monumental.

Estructures de la zona de migdia corresponents a l'Horitzó iberoceretà i republicà

L'actuació també va comportar l'excavació de la sitja 410. Consistia en un retall ubicat quasi al bell mig del gran rectangle on es realitzava l'excavació, i es corresponia amb la sitja que l'any 1991 fou excavada només parcialment. L'excavació va confirmar la cronologia de mitjans de segle II ane ja proposada en aquell moment.

5.3.1.2.6. La campanya de 2011⁴⁴⁵

En el 2011 també es van realitzar dues campanyes d'intervenció, una entre el 2 i el 28 de maig, i l'altra entre l'11 i el 31 de juliol⁴⁴⁶. I en aquelles els treballs també es van centrar en dues zones ben diferenciades. D'una banda es pretenia completar l'excavació de les habitacions que s'adossaven a la muralla meridional, sobretot les situades a llevant de la gran entrada monumentalitzada del centre del clos (zona meridional). D'altra banda, es va iniciar l'excavació d'una gran franja a l'angle sudoriental del jaciment (zona llevantina).

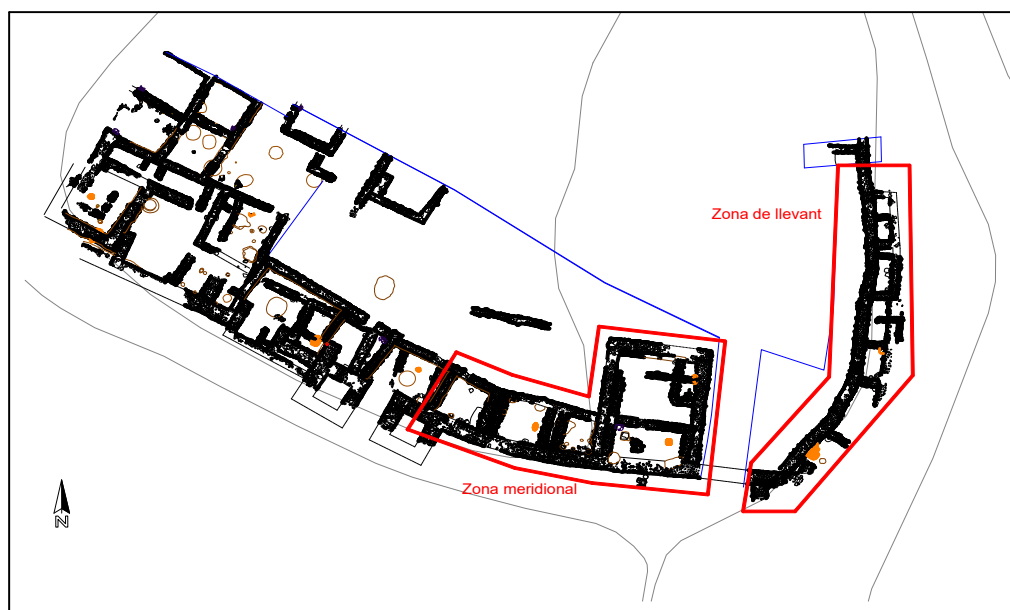
Vista general d'algunes de les estances de migdia durant el procés d'excavació al 2011

⁴⁴⁵ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (MORERA/OLLER, 2014), i a MORERA *et alii*, 2012.

⁴⁴⁶ A banda de l'equip de direcció de l'excavació, els treballs comptaren amb la col·laboració de 6 auxiliars d'arqueologia de l'empresa Arqueociència SCSL, i una cinquantena d'estudiants i llicenciats d'Història i del grau d'Arqueologia, en grups setmanals d'entre 28 i 32, provinents majoritàriament de la UAB, però també de les universitats de Barcelona, Salamanca, Reding i Oxford.

Pel que fa a la zona sud, des que en les campanyes de 2009 es va obrir la gran esplanada del terç meridional a nivell superficial, per tal de documentar el major nombre possible d'estructures en planta, s'havia observat que existien tot un seguit d'estances en bateria que s'adossaven a la muralla meridional. Algunes d'aquestes, les ubicades a ponent de l'entrada monumental, ja havien estat excavades i documentades en la campanya de 2010, confirmant-se que es juxtaposaven dues retícules d'estructures corresponents a dos plans cronològics ben diferenciats i solapats físicament: l'iberoceretà/republicà i el medieval. Al 2011 ens plantejàrem culminar l'excavació d'aquestes habitacions fins arribar a l'extrem de llevant del jaciment, intervenint en una àrea que abastava uns 193m².

L'actuació en aquest sector comportà la documentació de tres nous àmbits medievals més, Àmbits I, J, K, de les mateixes característiques que els que ja s'havien anat localitzant, i tres àmbits íbero-ceretans, Àmbits VIII, IX i X. També cal destacar la localització i excavació parcial de l'Edifici III, ubicat a la part més llevantina de l'àrea descrita. Era un edifici aparentment rectangular que sobrepassava els límits de la seqüència de cases adossades a la muralla, i que oferí una cronologia republicana.

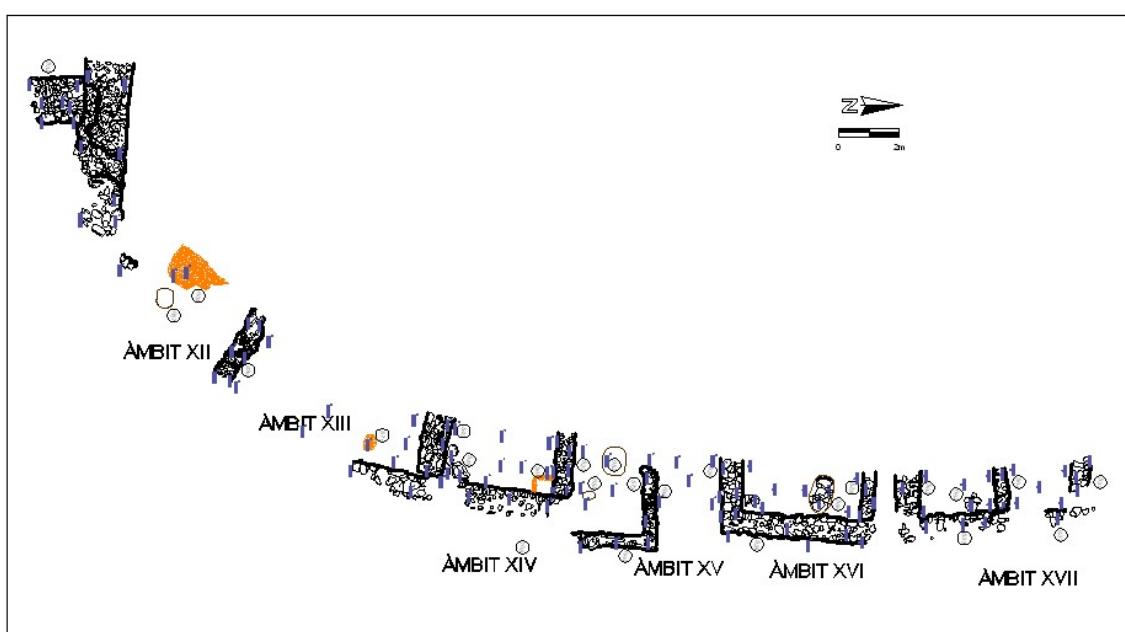
Planta del jaciment amb la senyalització de les dues zones intervingudes en el 2011

Quant a la zona de llevant, es va obrir un gran quadrant rectangular d'uns 300m², que s'ubicava perpendicularment a la zona oriental del jaciment. I que abastava la superfície fins a un dels sondejos realitzats en el perímetre l'any 2008. Tanmateix, dels 300m² l'excavació arqueològica tan sols n'afectà uns 160m². Per la part més meridional d'aquesta nova franja es va continuar documentant la muralla ibèrica, que pels vols de la cantonada de l'altiplà, estava progressivament erosionada fins al punt de desaparèixer. Efectivament, el nou tram de muralla mantenia les mateixes característiques tant tipològiques com de dimensions, que la resta de traçada documentada a les altres campanyes. És de destacar que en aquest cas s'observava una altra estructura que, partint de la muralla, es disposava vers l'exterior amb una orientació del tot perpendicular. S'en conservava una llargada de 180cm, i presentava una amplada de 150cm. Creiem que podria correspondre a un dels braços d'una estructura fortificada, possiblement turriforme, que hi hauria hagut en aquell angle de la muralla per la part externa (Torre III).. Com que la tipologia constructiva era idèntica al propi cinturó, datat per la cultura material i també per C₁₄ en la primera meitat de segle IV aC, pensem que correspondria a la mateixa fase cronològica⁴⁴⁷.

Exceptuant aquesta zona meridional, tota la nova zona d'intervenció quedà definida per la presència d'una gran estructura que, amb una orientació N-S, abastava els dos caps de la zona rebaixada. Es tractava de la muralla medieval que circumda el jaciment, i que ja s'havia documentat molt parcialment en els sondejos perimetrals del 2008. Pel que fa a l'excavació estratigràfica, ens vàrem centrar en els nivells externs de la muralla medieval, apareixent tot un seguit d'estrats i de murs perpendiculars a la muralla medieval, i que quedaven tallats justament per aquesta. Tots ells eren de cronologia antiga i conformarien també una altra bateria de cases, adossades unes a les altres, i que en alguns casos s'haurien recolzat a la muralla ibèrica. En total es van identificar fins a 6 nous àmbits diferenciats (de sud a nord Àmbits XII, XIII, XIV, XV, XVI i XVII). No es van

⁴⁴⁷ En el present 2016 hem reexcavat aquella zona, i semblaria que aquella estructura també hauria format part d'una torre republicana

poder excavar en tota la seva extensió ja que quedaven tallats per la mateixa muralla medieval, la qual exercí de límit de l'àrea d'intervenció. És de destacar que, a diferència de tots els altres, bastits ja en la fase iberoceretana, l'Àmbit XV presentava una cronologia republicana, Així, en l'espai preexistent hi hauria hagut l'entrada a l'*oppidum* en la fase preromana. En fer-se la nova entrada monumental de la part central a mitjans de segle II ane, aquella primera entrada de la zona de llevant s'hauria amortitzat amb la construcció d'una nova estança, l'Àmbit XV.

Restes localitzades d'època ceretana més enllà de la muralla medieval

5.3.1.2.7. La campanya de 2012⁴⁴⁸

Durant el 2012 es van realitzar sis intervencions arqueològiques diferents al jaciment del Castellot. Les quatre primeres, concatenades en el temps, consistiren en actuacions preventives realitzades entre el 31 de gener i el 9 de març⁴⁴⁹, i desenvolupades degut a la voluntat del consistori de construir el futur Centre

⁴⁴⁸ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (MORERA/OLLER, 2014), a MORERA *et alii*, 2012, i a MORERA *et alii*, 2014.

⁴⁴⁹ Concretament, s'efectuaren entre el 31 de gener i el 3 de febrer; del 7 al 10 de febrer; del 14 al 24 de febrer; i del 27 de febrer al 9 de març. Les tres primeres foren dirigides per l'arqueòleg Eduard Sànchez, mentre que la darrera tingué la direcció tècnica del sotasignat del present treball. Els treballs van ser executats per l'empresa Akhesa SL.

d'Interpretació als peus mateix del jaciment⁴⁵⁰. En canvi, les dues darreres estaven incloses en el projecte de recerca dirigit pel Professor Oriol Olesti⁴⁵¹. Aquesta diferent motivació i necessitat en l'excavació arqueològica va provocar que inevitablement es confeccionessin dues zones d'intervenció molt diferenciades: el jaciment pròpiament dit, allà on s'havia treballat els darrers 6 anys, i l'esplanada inferior de llevant, allà on s'havia de construir el nou edifici.

Estructures localitzades a l'esplanada inferior de llevant

Pel que fa a aquesta segona zona, i per tal de verificar la presència efectiva d'estructures al subsòl, es van realitzar tota una sèrie de cales de sondeig. Davant

⁴⁵⁰ Finalment, la localització de les estructures vinculades al fossat de l'*oppidum*, al subsòl del futur edifici motivà que l'Espai Ceretània es realitzés a uns 100m d'on estava previst, en una zona sense presència de restes arqueològiques.

⁴⁵¹ En aquestes campanyes, a part dels membres habituals en la direcció arqueològica, hi van col·laborar cinc auxiliars de l'empresa Akhesa SL, i una quarantena d'estudiants i llicenciats d'Història i del grau d'Arqueologia, provinents majoritàriament de la UAB, però també de les universitats de Barcelona, Salamanca, Madrid i Dublín.

les evidències de restes arqueològiques, algunes d'aquestes es van haver d'ampliar, definint un rectangle poligonal d'uns 50m de llargada per 10m d'amplada. En aquest sector va ser possible localitzar una estructura allargassada en pedra seca, d'època medieval, que s'interpretà com un camí d'accés al capdamunt del vilatge fortificat. Però també, i potser com a element més significatiu, en aquesta zona es localitzà el fossat de l'*oppidum* antic, delimitat en la part interna per una escarpa de pedra seca. Es localitzaren uns 12-13m d'amplada del vall de l'*oppidum*, amb una orientació N-S⁴⁵². Estava farcit per diferents nivells però malauradament no es va poder extreure'n una secció completa, ja que per motius de seguretat es va haver d'aturar l'excavació dels nivells de rebliment, finalitzant-la a una fondària d'uns 2.5m.

I quant a l'assentament pròpiament dit, els treballs se centraren en dues zones ben diferenciades. D'una banda es pretenia completar l'excavació de l'Edifici III, que havia quedat a mig excavar l'any anterior, i de la zona adjacent a la part ponentina, just per darrera de la bateria d'estances adossades a la muralla. I d'altra banda, es volia iniciar l'excavació d'una sèrie d'àmbits que s'observaven en planta al costat del quadrant sudoccidental. En aquesta darrera zona es plantejà un doble objectiu. Primerament, es pretenia continuar l'excavació arqueològica de l'esplanada que restava entre l'Edifici I republicà i els Àmbits A, B, C i D medievals, en una àrea d'uns 105m². En aquest espai es documentaren tres noves sitges, que es varen poder excavar (sitges 769, 775 i 785). El segon dels objectius consistí en l'excavació arqueològica d'un seguit d'estructures, a vegades inconnexes, que existien just a tocar de l'Àmbit D, i que abastaven una superfície d'uns 63m². Aquesta actuació va permetre la documentació de l'Edifici IV, d'època republicana. No es va poder excavar la totalitat de la superfície de l'edifici, ja que bona part restava amagada a sota la coberta vegetal de fora la zona d'actuació.

⁴⁵² De totes maneres, és possible que els límits del retall estiguessin erosionats, sobretot els exteriors. Així, podem pensar que l'amplada original del fossat podria rondar els 8-9m. De fet, en un sondeig realitzat a la part frontal del jaciment, en un dels seus extrems, es va veure que el fossat en aquella zona no arribava als 9m d'amplada.

Estructures de l'Edifici IV identificades durant el 2012

Pel que fa a la zona central, els treballs se centraren en la finalització de l'excavació de l'Edifici III, i en l'inici d'un gran conjunt estructural a tocar de l'anterior, el que posteriorment s'anomenà Edifici II (també d'època republicana). En el primer dels dos es va esgotar l'estratigrafia antròpica, i en destacava la localització del tancament sud de l'edifici. Així, tot i que semblava que l'edifici havia de recolzar a la muralla meridional, l'excavació mostrà que s'havia bastit de forma exempta, separant-s'hi uns 80cm. I l'Edifici II, corresponia a la zona existent a l'oest de l'Edifici III, i al nord de la bateria de cases adossades a la muralla. Com diem, tot i que no fou possible l'excavació de tota l'estratigrafia, sí que es va constatar que, a l'etapa republicana, en aquest espai tan sols existia un únic recinte, l'Edifici II, el qual hauria englobat tres de les finques preexistents adossades a la muralla.

Ebderroc generalitzat localitzat a l'Edifici I republicà

5.3.1.2.8. La campanya de 2013⁴⁵³

Aquesta actuació es desenvolupà entre el 8 i el 29 de juliol de 2013⁴⁵⁴ i els treballs se centraren en tres zones ben diferenciades. D'una banda es pretenia ampliar la zona de la intervenció en l'Edifici IV per tal de completar l'excavació del seu perímetre. També es proposava esgotar l'estratigrafia antròpica de l'Edifici II, a la part central del jaciment i que havia quedat a mig excavar l'any anterior. I finalment, també s'actuà a la part més llevantina del jaciment, a la zona interior de la muralla medieval, obrint una gran franja en aquell espai. L'objectiu consistia en

⁴⁵³ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (MORERA/OLLER, 2014), i a MORERA *et alii*, 2014.

⁴⁵⁴ A banda de l'equip directiu, també col·laboraren en l'excavació un auxiliar de l'empresa Catarqueòlegs SL, i una cinquantena d'estudiants i llicenciats d'Història i del grau d'Arqueologia, en grups setmanals d'entre 28 i 30, provinents majoritàriament de la UAB, però també de les universitats de Barcelona, Salamanca, Madrid i Alger. Així mateix, l'excavació comptà amb la col·laboració de la Dra. Beatrice Cauuet, arqueometal·lúrgica de l'Antiguitat de la Universitat de Toulouse, i membre del Projecte de Recerca.

verificar l'existència d'habitatges medievals en aquell sector, testimoniats amb els nous Àmbits L, M i N, però també intentar veure la connexió de la bateria de cases excavades l'any 2011 a redós de la muralla, i més concretament, confirmar la presència de la porta d'entrada en aquell sector durant la fase ceretana d'ocupació de l'altiplà, tal com insinuaven les estructures identificades a l'Àmbit XV.

A la zona de l'Edifici IV es plantejà un doble objectiu. D'una banda, es pretenia ampliar l'àrea d'intervenció arqueològica, per tal de completar la documentació de l'Edifici IV, però de l'altra, també es volia continuar amb l'excavació de les sitges 25, 769, 775 i 785 que en la darrera campanya havien quedat per excavar⁴⁵⁵.

Vista de les estructures de l'Edifici IV després de la intervenció de 2013

⁴⁵⁵ La sitja 25 s'havia excavat parcialment en la primera campanya, l'any 2006.

En el primer cas, efectivament es va poder ampliar el conjunt de l'edifici, documentant-se la seva continuïtat cap a la part nord. Tanmateix, en aquell sector el terreny geològic cada cop apareixia a una cota més elevada, ja a només 25cm de l'inici, amb el que qualsevol resta arqueològica que no fos retallada en el substrat geològic havia desaparegut completament. L'actuació deixava a l'aire la possibilitat que hi hagués hagut un altre cos a la part nord formant part del mateix edifici, doblant la superfície del mateix. Com diem, tota resta estructural d'aquesta hipotètica nova ala havia desaparegut totalment.

Pel que fa a les sitges es va completar l'excavació i documentació de les sitges 25 i 785, però les 769 i 775 també quedaren a mig excavar, deixant la seva definitiva excavació per a campanyes venidores.

Quan a l'Edifici II, s'ubicava a l'espai existent a l'oest de l'Edifici III, i al nord de la bateria de cases adossades a la muralla (els Àmbits VIII, IX i X), conformant una superfície d'uns 215m². L'excavació de l'any anterior havia exhumat un potent estrat d'enderroc, localitzant el que semblava el nivell d'ús de l'estança. Aquest s'estenia per la majoria de l'edifici, mostrant que es tractava d'un gran espai diàfan. En el nivell de circulació s'havien localitzat tres grans retalls a la part central, dels que l'any anterior només se n'havia pogut excavar un, la sitja 757, amb una cronologia de mitjans de segle II ane. Així doncs, en la campanya de 2013 es completà l'excavació del retall central 761, consistent en una estructura cúbica de planta quadrangular, de 2m de costat per dos de fondària. Pel que fa al tercer dels retalls centrals, el de majors dimensions dels tres amb una planta ovalada de 4.5m de llargada per 3.5m d'amplada, no es va poder exhaurir l'exhumació dels seus nivells de rebliment, finalitzant la intervenció a una cota propera als 5m des del seu inici. I en la resta de superfície s'esgotà l'estratigrafia antròpica, localitzant el substrat geològic a tota l'extensió. Aquí es van poder identificar algunes estructures muràries que corresponien a avantsales dels Àmbits VIII, IX i X en la fase ceretana.

Edifici II al final de la intervenció de 2013

I finalment, a la zona de la muralla medieval es va decidir de realitzar un gran rebaix rectangular, resseguint la traçada de la muralla medieval, per tal d'intentar conèixer la realitat arqueològica a l'interior del clos. En total l'àrea oberta presentava una llargada d'uns 26m de llargada per 5m d'amplada, conformant un gran rectangle d'uns 130m². En aquest cas, l'excavació va documentar tres noves finques medievals, Àmbits L, M i N, també adossades a la muralla. No fou possible la finalització de l'excavació dels mateixos, i òbviament, tampoc es va poder assolir la seqüència estratigràfica d'època antiga. Totes les parets de les estances estaven realitzades amb la tècnica de l'*opus spicatum*, amb més o menys ortodòxia, a base d'una majoria de lloses de pissarra lligades amb terra.

Detall de l'obertura de la franja amb els enderrocs dels diferents espais

5.3.1.2.9. La campanya de 2014⁴⁵⁶

L'actuació de 2014 es desenvolupà entre el 6 i el 21 de juliol, mantenint el mateix equip d'arqueòlegs en l'organigrama directiu⁴⁵⁷. En aquesta campanya, també es van plantejar diferents zones d'actuació, però bàsicament, els objectius consistiren en culminar els treballs i recerques iniciades en l'any anterior. Així, els esforços es van centrar en acabar d'excavar algunes sitges de la zona ponentina, (770 i 776), l'excavació de la zona del tancament nord de l'Edifici IV, i finalment l'excavació de les quatre estances medievals adossades a la muralla de la zona llevantina

Pel que fa a l'Edifici IV republicà (anomenat també Taller Metal·lúrgic, degut a la seva funcionalitat), l'excavació va contrastar el que ja s'havia intuït en la campanya anterior. El terreny geològic en aquell sector es localitzava a una cota molt elevada, a poc més de 25cm de fondària, el que no permetia la conservació de

⁴⁵⁶ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (MORERA/OLLER, 2015).

⁴⁵⁷ Els treballs comptaren amb la col·laboració de dos auxiliars d'arqueologia de l'empresa Catarqueòlegs SL, i d'un contingent d'una quarantena d'estudiants i llicenciats, en grups setmanals d'una vintena, provinents dels graus d'Arqueologia i Història de la UAB, la Universitat de Barcelona i Salamanca.

cap estructura murària. En aquell sector tan sols es localitzaven les estructures i elements encastats o retallats en el subsòl (fonaments d'estructures, forats de pal, sitges,...). De totes maneres, a partir dels retalls en el terreny es podia intuir la finalització del taller, sense poder especificar les compartimentacions que hi hauria hagut.

En vermell, zones on es va intervenir arqueològicament durant el 2014

D'altra banda, la documentació d'algunes estructures muràries d'època medieval evidenciava una ocupació disseminada per l'interior del poblat. No obstant això, la manca de connexió entre les parets i la falta d'estratigrafia associada no permetia avançar en el funcionament de les estances domèstiques.

Pel que fa a la zona de les estances medievals, a la part llevantina del jaciment, es van poder localitzar els nivells de circulació i els diferents estrats vinculats amb el funcionament de les habitacions. S'observà que tant l'Àmbit L com l'Àmbit M tenien una avantsala just davant (que no va poder ser documentada) el que feia pensar que ambdues haguessin format part d'un mateix conjunt de certa complexitat. La localització d'una canalera i el que semblava els fonaments d'una

gran estructura de combustió a l'Àmbit L, possiblement una cuina, i un braseret i una llar de foc a l'Àmbit M, ajudaven a entendre un xic més el funcionament i el mobiliari existent a l'interior de les estances domèstiques. Malauradament, a l'Àmbit N no es conservaven restes mobles de l'estança. De totes maneres, en el cas dels Àmbits M, N i en l'espai entre ambdues no es va poder esgotar l'estratigrafia antròpica, restant per excavar els nivells d'època antiga. Encara que en algunes zones ja aparegués el substrat geològic, tot semblava indicar que existia un salt sobtat en el terreny, zona a partir de la qual es conservaria l'estratigrafia antiga.

Vista general dels Àmbits medievals L, M i N, a la zona de llevant

5.3.1.2.10. La campanya de 2015⁴⁵⁸

La campanya de 2015 es desenvolupà entre el 22 de juny i el 26 de juliol⁴⁵⁹. De forma general, es pot dir que els treballs es van centrar en dos sectors del jaciment: d'una banda, el sector nord de l'Àmbit L-M, en els àmbits medievals de llevant, on s'obrí una gran franja d'excavació; i de l'altra, a la zona nord de l'Edifici III, a la part central del jaciment, on també es va definir un nou calaix d'intervenció.

En vermell, zones on es va intervenir arqueològicament durant el 2015

Aquestes dues actuacions van venir marcades per la presència del circuit de visitants i de la musealització realitzada l'any anterior⁴⁶⁰. Així, moltes de les zones

⁴⁵⁸ Les dades detallades d'aquesta campanya es poden trobar a la memòria d'excavació corresponent (MORERA/OLLER, 2016).

⁴⁵⁹ Va comptar amb l'ajuda de quatre auxiliars d'arqueologia, i els recursos materials i tècnics de l'empresa Catarqueòlegs SL, i amb la col·laboració d'una cinquantena d'estudiants i llicenciats, en grups setmanals d'una vintena, provinents dels graus d'Arqueologia i Història de la UAB, però també de la Universitat de Barcelona, Salamanca, la Sorbonne de París, i la Universitat d'Alger.

⁴⁶⁰ El 17 de gener de 2015 tingué lloc la inauguració de l'Espai Ceretània, com deïem a escassos 100m del jaciment arqueològic. Així mateix, coincidint amb aquesta fita, també es realitzà la museïtzació d'una part de les restes ja excavades del Castellot. El consistori municipal entenia que

pendents d'excavació de la gran franja oberta el 2009 estaven afectades per la presència de passeres o panells informatius, raó per la qual en aquella campanya es preferí obrir noves zones d'intervenció i no afectar el circuit del jaciment. Tanmateix, cal mencionar que també s'efectuaren tot de petites intervencions a altres zones del jaciment, en llocs que mancaven actuacions molt concretes per finalitzar l'excavació o per entendre millor algunes de les relacions arqueològiques.

Pel que fa a la zona de llevant, es va obrir una gran franja rectangular a la part nord dels Àmbit L-M, a partir de l'extracció dels nivells vegetals i més superficials, i fins a assolir els primers estrats arqueològicament significatius. Amb unes dimensions de 22m de llargada per 12m d'amplada, la nova superfície d'actuació unia la zona sud-est del jaciment, en bona part ja coneguda i excavada, amb un altre dels sondejos realitzats l'any 2008 al voral del jaciment, i que havia permès confirmar la presència de restes arqueològiques a tot el Castellot. L'objectiu de continuar les tasques arqueològiques en aquest punt era múltiple. D'una banda, permetia continuar resseguint la presència de la muralla medieval circumdant i delimitant les restes de l'interior. De l'altra, es pressuposava que es podia continuar documentant les dues grans fases del jaciment, antiga i medieval, tal com passava amb les finques anteriors, amb estructures medievals a la part superior que tallarien una retícula anterior a les capes inferiors. Això permetria avançar en el coneixement dels dos horitzons d'ocupació. Efectivament, l'excavació documentà noves finques d'època medieval (Àmbit Q-R), esgotant-ne l'estratigrafia antròpica i aconseguint arribar fins al ferm geològic. Tanmateix, quedaren per excavar alguns retalls en el terreny, de cronologia clarament antiga.

la presència d'un equipament com l'Espai Ceretània, tan íntimament relacionat amb el jaciment, però també en una ubicació tan propera al Castellot, s'havia d'acompanyar d'una adequació i presentació adient del jaciment arqueològic. Així, la musealització del jaciment, realitzada en l'últim trimestre de l'any 2014, consistí en la implantació d'un circuit de visitants, a través d'unes passeres plataformes, que d'una manera racional conduïen al visitant per algunes de les zones ja excavades. I també amb la col·locació de 13 panells informatius, col·locats en llocs significatius i de rellevància, que informaven a l'espectador sobre algunes de les característiques del jaciment en les diferents fases documentades (Bronze Final-Primer Ferro, ceretana, republicana i medieval). La museïtzació del jaciment fou realitzada per l'empresa Stoa, amb els continguts museològics que proposà l'equip d'arqueòlegs del Castellot de Bolvir.

Detall de l'Àmbit R medieval on s'observa la presència de retalls antròpics de la fase antiga

I pel que feia a la resta de les habitacions medievals de llevant (Àmbits L, M, N), la intervenció de l'any anterior havia deixat sense excavar uns estrats d'època antiga que semblaven reblir un hipotètic salt en l'orografia del terreny. L'excavació va confirmar aquest extrem, i així es van poder identificar algunes estructures que s'havien de relacionar amb els Àmbits XIII, XIV, XVI i XVII, ja documentats i excavats, per la part exterior de la muralla medieval, en les intervencions de l'any 2011.

Quant a la part central del jaciment, a darrera de l'Edifici III, també s'obrí un gran calaix de planta més quadrangular, d'11m de llargada per 10.5m d'amplada. L'objectiu de l'actuació en aquest sector era el de verificar la presència d'estructures justament a la zona central del jaciment, sobretot en època antiga. Ja havíem explicat i predit en anteriors treballs que la configuració de l'assentament en època ibèrica i republicana permetia la presència d'illes de cases a la part central, articulades a partir de vials de comunicació. L'actuació en aquesta zona havia de permetre contrastar aquestes hipòtesis. Malauradament, no es varen

confirmar les hipòtesis inicials però, contràriament, sí que es van poder localitzar i excavar dues noves finques d'època medieval, Àmbit S i T.

Finalment, val a dir que de la zona de ponent del jaciment es va completar l'excavació de tres sitges que no s'havien pogut excavar en els campanyes precedents (sitges 709, 908 i 933). Amb aquestes, ja es comptava amb un total de 25 sitges localitzades al jaciment, de les quals se n'havien pogut excavar total o parcialment 22⁴⁶¹. D'aquestes 22, només dues es dataven en ple segle III ane. Totes les altres presentaven una cronologia d'entre finals de segle III ane i la segona meitat de segle II ane.

5.3.1.2.11. *La campanya de 2016*⁴⁶²

La darrera de les campanyes d'intervenció s'ha desenvolupat entre el 4 i el 31 de juliol de 2016⁴⁶³. Els treballs s'han centrat en diferents llocs del jaciment. D'una banda s'ha obert un nou calaix d'excavació a la part de llevant de l'Edifici IV republicà, d'uns 10m de costat. Efectivament, la zona oberta l'any anterior a la part posterior de l'Edifici III tenia l'objectiu de detectar la presència humana a l'interior del jaciment, en qualsevol de les seves fases. En aquell cas només es documentà l'ocupació medieval. Amb el nou sector obert es pretenia obtenir dades de l'eventual urbanisme a la part central del jaciment en les fases més antigues. També, i parlant justament de la zona a la part posterior de l'Edifici III, s'han completat l'excavació de dues sitges que no van poder ser excavades en la campanya anterior. Ens referim a les sitges 953 i 956.

⁴⁶¹ Les altres 4 sitges no s'havien pogut excavar per diferents motius: per haver-se localitzat al tram final de la darrera campanya, sense temps suficient per excavar-ne els estrats de rebliment (sitges 953, 956), o per ubicar-se al bell mig d'una estructura murària (sitja 22).

⁴⁶² Les dades d'aquesta intervenció tot just estan sent analitzades.

⁴⁶³ Ha comptat amb quatre auxiliars d'arqueologia de l'empresa Catarqueòlegs SL, i amb la col·laboració d'una cinquantena d'estudiants i llicenciats, en grups setmanals d'una vintena, provinents dels graus d'Arqueologia i Història de la UAB, però també de la Universitat de Barcelona, la Sorbonne de París, i la Universitat d'Alger.

Pel que fa a la part de llevant, a les zones de les habitacions medievals, també hem desenvolupat una actuació molt variada. Primerament, cal dir que hem documentat una quinzena de metres més de la muralla medieval de tancament, en el tram més septentrional. També s'ha completat l'excavació de tres sectors que havien quedat pendents d'excavació en les campanyes anteriors. Concretament, estem parlant d'uns retalls i estrats d'època antiga de les finques Q i R, localitzats en la campanya de 2015, i l'espai comprès entre els àmbits M i N. Finalment, també hem iniciat l'excavació de l'angle més sudoriental del jaciment, i que es correspondria amb la superfície restant dels Àmbits Xi i XII ceretans.

Com diem, d'aquesta campanya no ens és possible presentar les dades obtingudes ni òbviament les interpretacions i conclusions que se'n desprenen, ja que tot just se n'està fent el seu estudi i anàlisi.

5.3.1.3. Documentació estratigràfica i Resultats

Al llarg d'aquests deu anys d'intervencions arqueològiques ha estat possible excavar i documentar exhaustivament aproximadament un 25 per cent de la superfície total de l'assentament. Bàsicament i de forma molt resumida, un gran quadrant a la part occidental, tota la franja meridional que inclou la muralla ibèrica amb les estances adossades de la part interna, i un altra calaix longitudinal a llevant, definit a partir de la muralla medieval i les estances adossades interiors. Els treballs en totes aquestes zones han posat a la llum unes complexes i denses xarxes estructurals, que es poden diferenciar en cinc grans etapes d'ocupació: fase del Bronze Final-Primer Ferro (segles IX-V ane)⁴⁶⁴, fase iberoceretàna (segles IV-mitjans segle II ane), fase republicana (mitjans segle II ane – 40/30 ane), fase medieval (segles X-XII dne), fase del segle XIX-XX⁴⁶⁵.

⁴⁶⁴ A partir del registre material és possible pensar que aquesta fase s'hagués iniciat en un moment molt més inicial del Bronze, potser ja en el Bronze Inicial. Tanmateix, això només són simples especulacions a partir d'uns pocs fragments ceràmics. Estructural i estratigràficament, les restes arqueològiques més antigues es corresponen a la primera meitat del primer mil·lenni ane.

⁴⁶⁵ Tot i que no ha estat explicat en la descripció del procés de descoberta i d'intervenció del jaciment, només dir que en el decurs dels treballs s'han identificat un grans retalls en el terreny

Planta actual del jaciment amb totes les estructures documentades

Seguidament passarem a fer una descripció de les seqüències estratigràfiques i de les restes arqueològiques documentades pel que fa a les tres primeres fases, ja que són les que queden incloses en el marc temporal del present treball⁴⁶⁶. Tot i la dificultat de descriure una estructura urbana com pugui ser la del Castellot de

que, degut a la troballa d'algunes bales i altres elements metàl·lics, creiem que podrien correspondre a trinxeres efectuades durant la Guerra Civil espanyola. Per a més informació ens remetem a les memòries d'excavació de les campanyes d 2014 i 2015 (MORERA/OLLER, 2014 i 2015).

⁴⁶⁶ Per a les qüestions referents a les fases medieval i contemporània del jaciment ens remetem a les diferents memòries d'excavació realitzades. I més concretament pel que fa a la fase medieval, les restes arqueològiques quedaran abastament exposades en una tesi doctoral que actualment està realitzant l'arqueòleg Adrià Cubo, medievalista que des de fa quatre campanyes col·labora en la direcció dels treballs arqueològics del Castellot en les etapes medievals. Un primer treball sobre la qüestió es pot trobar en la seva tesi de llicenciatura, defensada l'any 2013 (CUBO, 2013).

Bolvir (i en general la de qualsevol *oppidum* ibèric o republicà), a vegades bastant complexa i amb diferents fases intercalades, i per tal de simplificar la comprensió del registre i fer-la més intel·ligible, abordarem la seva lectura en base a un doble distinció conceptual. Una primera diferenciació serà cronològica, de tal manera que primer s'exposaran tots els elements i estructures de la fase iberoceretana (i degut a que de la fase del Bronze Final-Primer Ferro només comptem amb un sol retall, aquesta també serà descrita en aquest pla cronològic), i posteriorment s'explicarà i detallarà l'estratigrafia de la fase republicana. I la segona distinció serà la de realitzar la descripció a partir dels recintes individualitzats en cada cas. Així, en la fase ibero-ceretana farem la descripció de les diferents Unitats Domèstiques, i de la fase republicana dels quatre Edificis identificats. L'única excepció serà amb les explicacions dels àmbits de la zona de llevant. Allà, degut a la forta alteració sedimentològica i estructural que provocà el bastiment de l'ocupació medieval i altres de més recents, no ha estat possible distingir les diferències urbanístiques entre una fase i l'altra, tot i que aquestes sí que es detecten a nivell estratigràfic. O sigui, aparentment la configuració urbana de les finques juxtaposades en bateria de la fase ibèrica, seguiria de la mateixa manera en la fase republicana. D'aquesta manera, la descripció es basarà a partir de les unitats domèstiques, en les quals ja es realitzarà la descripció de la seqüència estratigràfica de les dues fases.

5.3.1.3.1. Fase iberoceretana (primera meitat segle IV – tercer quart segle II a.n.e)

Aquesta fase es caracteritza per l'existència d'un *oppidum* del qual n'hem pogut documentar el sistema defensiu, format per una muralla frontal en barrera, almenys una torre en una de les cantonades, i un fossat just a davant del cinturó defensiu. A l'interior, s'ha pogut individualitzar 15 unitats domèstiques col·locades en bateria i adossades a la muralla, que seguint la nomenclatura emprada en els diferents treballs realitzats, hem anomenat "Àmbits"⁴⁶⁷. El fet més destacat

⁴⁶⁷ Una dada que cal destacar és que tot i haver només 15 finques domèstiques, la correlació numèrica arriba fins al número XVI. Això es deu al fet que l'Àmbit XIV no existia en la fase ibèrica, essent el lloc de l'entrada en aquell moment. Fou en l'etapa republicana que s'amortitzà l'espai,

d'aquestes finques és que en tots els casos on s'ha pogut conèixer l'extensió total del seu perímetre s'ha vist com presenten dues estances juxtaposades, una al davant de l'altra. Així, cada "Àmbit" constarà de dues habitacions. Bàsicament, hem identificat un gran barri de cases a la part meridional (Àmbits I a X), i un altre a la part de llevant (Àmbits XI a XVI). I finalment, i de forma molt residual i inconnexa, cal mencionar les restes localitzades a la part interior del jaciment.

Planta de les estructures corresponents a la fase iberoceretana, amb les hipòtesis de continuïtat

De forma general, i per no reiterar-nos en les descripcions, hem de dir que totes les estructures muràries de tipus domèstic presenten la mateixa tipologia constructiva. Consisteixen en un doble parament de blocs de pedra de mida mitjana, sense formar filades regulars, amb un rebliment intern de pedres petites, tot plegat lligat amb terra i fang. L'alçada màxima conservada no supera els 85cm i les parets presenten uns gruixos variables d'entre 65 i 75cm. En aquest sentit, l'única diferència residiria en aquelles parets que farien funcions d'envans de

construint-s'hi una nova casa. De totes maneres, i com dèiem, en aquest apartat realitzarem les descripcions de les dues fases dels àmbits de llevant, i per tant aquest fet quedarà abastament explicat en aquell moment.

compartimentació interns, i que separen petites habitacions a dins de la sala principal. En aquests, les parets presenten uns gruixos de només 40-50cm. Pel que fa a les parts més elevades, els sediments d'enderroc i d'amortització semblaven mostrar que haurien estat fets amb tàpia, però la troballa d'alguna resta de tovot⁴⁶⁸ deixa la porta oberta a què també s'hagués utilitzat els maons assecats al sòl en el bastiment de les estructures⁴⁶⁹. Per no descartar cap de les dues solucions, sabent que les dues es van aplicar al Castellot, preferirem parlar que els realçats eren fets amb "arquitectura de terra".

5.3.1.3.1.1. El sistema defensiu iberoceretà

Es tracta d'un dels elements més característics de l'assentament, també de la fase iberoceretana. L'*oppidum* en aquell moment, i ja des de la primera meitat de segle IV aC, se serví d'un sistema defensiu que el protegia format per tota una sèrie d'estructures, com podien ser la muralla, una torre o el fossat, però també de l'abrupta topografia que la terrassa natural presentava en tres dels seus vessants. Tots aquests elements van servir al llarg dels temps, no només per articular la defensa i delimitar l'extensió de l'assentament, sinó també per dotar-lo d'un cert simbolisme com a element de representació i de prestigi davant altres comunitats i assentaments de menor entitat i dimensions.

En el moment de construcció de l'*oppidum* ceretà, a la primera meitat de segle IV aC, ja es configurà el sistema defensiu del poblat, el qual presenta tots els

⁴⁶⁸ Fragment 218/38 de l'inventari de materials.

⁴⁶⁹ De fet, es podria pensar que el tovot va ser un recurs més habitual al Castellot del que el seu registre sembla indicar, i en aquesta línia, es podria creure que s'hagués anat desfent i disgregant a causa dels processos postdeposicionals, quedant al final només un nivell més o menys argilós. És una possibilitat que nosaltres no neguem del tot. Tanmateix, pensem que és prou significatiu que s'hagin recuperat tan pocs fragments de tovot, i per tant, aquest recurs constructiu hauria esdevingut realment minoritari en comparació a la tàpia. En qualsevol cas, i reconeixent la manca d'arguments sòlids, preferirem parlar al llarg d'aquest treball de recreixements en "arquitectura de terra".

elements de fortificació bàsics de la majoria d'*oppida* ibèrics del nord-est peninsular i rossellonenc⁴⁷⁰.

La muralla, ue 108, s'emplaça a la part meridional de l'assentament, barrant-lo transversalment. Aquesta és la zona de més fàcil accés al jaciment, ja que per davant hi ha una suau terrassa que arriba fins a gairebé al riu Segre. Presenta una traçada lineal però lleugerament arquejada en els extrems, que de cap a cap té un mínim de 100m de longitud. En les zones arquejades laterals, el tancat murat 'hauria adaptat a la topografia, situant-se just en el límit del pendent. L'estructura està feta amb grans blocs de pedra a la base, i altres de menors dimensions per sobre, configurant una sòlida estructura de 1,5 a 1,7 metres d'amplada. Aparentment s'hauria construït de manera unitària no identificant-se fases constructives o reparacions dins l'etapa ibèrica. L'única entrada identificada és la que es trobava a la part de llevant, a l'espai que posteriorment en època republicana ocuparà l'Àmbit XIV, i consisteix en una obertura de 2.2m d'amplada, entre el final de la muralla i la primera finca construïda⁴⁷¹ (l'Àmbit XV). A banda d'aquesta entrada principal, no s'ha advertit cap tipus de poterna o espai de comunicació.

Muralla ue 108

⁴⁷⁰ En aquest sentit, la bibliografia és extensíssima, i cada jaciment ibèric podria ser una referència del que estem dient. Per simplificar, per posar alguns exemples genèrics sense ànim d'exhaustivitat, podem citar les obres del *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia*, celebrat a Puigcerdà el 14 i 15 de novembre de 2003 (Ca n'Olivé, Mas Castellar de Pontós, el Castellet de Banyoles, Els Estinclells, El Brull...), però també la bibliografia generada dels jaciments del Cogulló (ASENSIO, 2009; ASENSIO *et alii*, 2011c), Pech-Maho (BEYLIER/GAILLED RAT, 2011; GAILLED RAT, 2011), Illiberis (BÉNÉZET *et alii*, 2015), l'Esquerda (OLLI CH, DE ROCAFIGUERA, 1994 i 2001), Oristà (PADRÓS *et alii*, 2015), i un llarg etcètera.

⁴⁷¹ En aquest sentit aquest tipus d'entrada també és el més comú en les fortificacions dels *oppida* ibèrics, i en els estadis inicials dels assentaments, tal com han posat de manifest diferents autors (PÉREZ, 2010: 426 ; DILOLI *et alii*, 2009 : 246-247 ; o BEYLIER/GAILLED RAT, 2011 : 251-252.

Per a la construcció de l'estructura murada es va realitzar una gran trinxera longitudinal en el terreny amb l'objectiu de regularitzar-lo, deixant una superfície més horitzontal (ue 131 i 221). Això féu que la trinxera tingués fondàries desiguals al llarg de la traçada. De forma general, la muralla reblia la totalitat de l'amplada del rebaix efectuat, excepte en algun cas en què, com que l'amplària havia estat excessiva, es traçà la línia de parament per dins la trinxera, havent de reblir amb terres l'espai sobrant entre la muralla i el límit lateral del rebaix. Això va permetre que en alguns punts es pogués documentar i excavar els estrats de rebliment de la rasa de fonamentació (ue 220). Justament, la datació radiocarbònica d'un petit fragment orgànic carbonitzat d'aquest nivell ens va donar una datació de 398-353 cal ane, el que permetia datar la construcció de la muralla 108 a la primera meitat de segle IV ane⁴⁷²

Vinculat directament a la muralla, i ubicada a la cantonada de llevant de l'arc defensiu, correspon a una paret que sobresurt de la traçada vers l'exterior, ue 532, conservant-se una llargada de 1.8m. Presenta un gruix de 1.5m i és construïda amb un doble paraments de blocs de pedra tipus còdols lligats amb terra, a l'interior dels quals hi ha abocat blocs de tamany petit i gran, també lligats amb argila. Per tant, una tipologia constructiva molt similar a la de la muralla 108. Per la seva disposició a l'exterior del tancament murat i en un dels extrems, i per la seva orientació, perpendicular a la traçada de la muralla, creiem que podria correspondre al fonament d'una torre, la resta de basament de la qual hauria desaparegut com a resultat de la progressiva erosió del pendent del terreny⁴⁷³.

⁴⁷² La datació fou realitzada al Laboratori Beta Analytic de Miami.

⁴⁷³ En alguns treballs anteriors elaborats per nosaltres mateixos (MORERA/OLLER, 2014) hem fet referència a la possibilitat que hagués existit una altre torre bessona a l'altre extrem de la muralla, a la zona de ponent. Hem de dir que a nivell arqueològic no tenim cap mena d'indici de l'existència d'una estructura turriforme d'època ibèrica a la cantonada occidental de la muralla. Amb el coneixement que tenim avui en dia del jaciment, i amb els paral·lels existents en assentaments similars, considerem que la proposta de la simetria està faltada de raons, ja que l'existència de les torres en els enclavaments ibèrics no es deu a motius de simetria, sinó a uns efectes poliòrcètics, sovint relacionats amb la porta d'entrada. D'aquesta manera, és possible trobar jaciments amb torres en els dos extrems del front de muralla, com per exemple el Cogulló de Sallent (ASENSIO *et alii*, 2011: 158), però també en podem trobar molts altres amb només una torre defensant la porta d'accés. A tal d'exemple podem citar la Ciutadella de Calafell (ASENSIO *et alii*, 2003), el Castellot de

Imatge del tram més llevantí de la muralla 108 on s'observa, a la dreta, el mur 532 de la torre exterior

Just uns metres abans d'aquesta torre⁴⁷⁴, en una posició més centrada, i tocant externament a la muralla, es localitzà un bloc petri de secció lleugerament cònica, amb un diàmetre d'uns 50cm, ue 139. Nosaltres interpretem aquesta estructura com el basament d'una columna, o si més no el basament d'algun altre element sobreelevat. Tot i la seva aparent simplicitat formal, la seva interpretació ens resulta si més no difícil. A què respon aquell basament a l'exterior de la muralla? Què sustentava? Quina relació tindria amb la muralla? I amb la torre? Realment són preguntes de difícil resposta. Tanmateix, i a partir de la recerca amb paral·lels propers, ens ha semblat trobar una sortida a l'entrellat. Nosaltres considerem la possibilitat que fos el basament d'algun element ornamental o

la Roca Roja (*equip Assut*, 2005: 661), o el jaciment de Carrassumada (GONZÁLEZ/MEDINA, 2011: 137).

⁴⁷⁴ En els treballs arqueològics del 2016 s'ha vist com aquella zona està altament alterada i erosionada. Així, és possible que la fortificació d'aquell angular també s'esdevingués a nivell intern. Tot i així, i com hem anat comentant, la documentació i el registre tot just estan en la fase d'anàlisi.

monumental, tipus estela, sigui amb suport petri o de materials periples. Els grups d'animals, de peu o estirats, són molt característics en el món ibèric (sobretot el brau, el lleó o l'esfinx), i en alguns casos compleixen una funció arquitectònica adossant-se als flancs de les entrades.

Detall del basament ue 139, just a la part exterior de la muralla 108

També en altres casos, es poden erigir sobre una estructura construïda que els realça com a signes heràldics, tipus pilars-estela (ARANEGUI, 2012: 257-261). En aquest sentit, recentment s'estan reinterpretant alguns dels fragments d'esteles trobats a tocar de les muralles dels *oppida*, suggerint que es localitzaven a l'exterior d'aquestes, tocant al clos i a vegades prop de la porta d'accés, amb una funcionalitat simbòlica i de protecció (ARCELIN/PLANA-MALLART, 2011: 52-53)⁴⁷⁵. O

⁴⁷⁵ Els autors es refereixen al fragment de lleó localitzat a Pontós del segle V ane; als diversos animals localitzats a ca n'Oliver; dels segles V-IV ane; al lleó d'Alcúdia d'Elx; i als dos cavalls de

també de funcionalitats simbòliques i culturals s'han interpretat a vegades alguns pilars localitzats fora muralles, com a l'*oppidum* de Pech-Maho (GAILLED RAT, 2011: 154)⁴⁷⁶, i també seria probable que aquests pilars s'utilitzessin com a basaments. De totes maneres, reconeixem que no tenim cap indici material per proposar-li una funcionalitat clara, a banda dels paral·lels existents pel que fa a l'ocupació de l'espai a fora muralles, i a la relativa proximitat a la torre de control de l'accés al jaciment.

El següent element de la fortificació ceretana era el fossat, situat davant la muralla i just després del talús pronunciat que l'envolta. S'emplaçaria en la part frontal de l'assentament, però també es perllongaria pels seus laterals, abraçant l'*oppidum* per la seva zona de més fàcil accés.

El fossat fou localitzat en dos dels sondejos realitzats en la campanya preventiva de 2012, en la fase d'actuacions prèvies a la construcció de l'edifici de l'Espai Ceretània. Un dels sondejos estava ubicat just a davant de la torre 532 mencionada suara, just a l'inici del talús del jaciment, per la part inferior, i amb una orientació N-S radial al mateix talús. Presentava una llargada total d'uns 10m per una amplada d'uns 2m. Després de l'extracció de la primera capa vegetal s'observà que als dos metres de la part més meridional ja apareixia el substrat geològic a una potència de poc més de 25cm. També ho feia just al final del sondeig per la banda oposada. Tanmateix, als restants 8m. no hi apareixia. Al seu lloc es localitzava un potent nivell de blocs de pedres de mides diferents, essent còdols o lloses indistintament, ue 667. Aquest nivell en cobria un altre, ue 671, consistent en un nivell molt terrós, amb pedretes i llosetes petites i trencades, relativament poc compactat. Cap dels dos nivells s'excavà completament, i el material arqueològic que oferiren, molt paupèrrim, no permetia senyalar la seva

Palao d'Alcañiz, dels segles III-II ane. Tots aquests fragments d'escultures, s'han localitzat a tocar de la muralla, i es creu que podrien haver estat exposats a sobre o a l'exterior de la muralla.

⁴⁷⁶ En aquell jaciment existeixen dos basaments de pilar al costat de la porta d'entrada. El fet que s'hagin trobat cranis enclavats a les proximitats ha fet pensar als investigadors que tal vegada es tractessin de pilars on exposar els caps tallats. A més s'han localitzat esteles en el reompliment del fossat, el que per Gailledrat significaria que hi hagués una clara associació entre les esteles i les muralles (GAILLED RAT, 2010: 333).

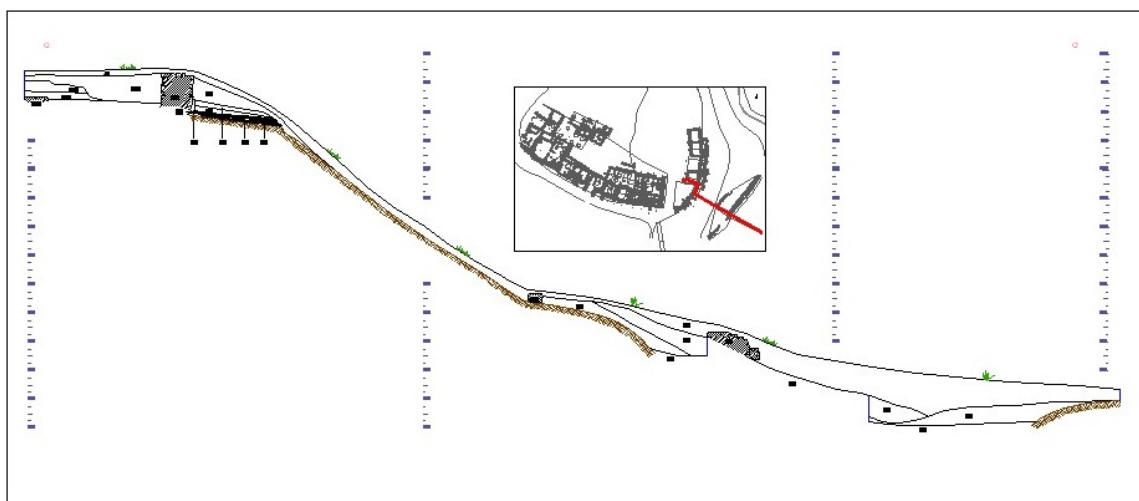
cronologia relativa. No obstant això, es va comprovar que estaven farcint un gran retall en el substrat geològic de 8m. d'amplada, ue 669.

I pel que fa al segon sondeig, més que una cala era un gran espai d'intervenció amorf i poligonal en la seva planta, amb una llargada màxima de 50m i una amplada màxima de 13m. En aquesta zona també es van poder copsar les dimensions i característiques del fossat. Presentava una amplada d'uns 12m i estava farcit per diferents nivells antròpics⁴⁷⁷, que deixaven entreveure un perfil en "V". Tanmateix, i malauradament no es va poder extreure'n una secció completa, ja que per motius de seguretat es va haver d'aturar l'excavació dels nivells de rebliment. De totes maneres, es va constatar que el primer metre i mig del fossat estava reblert per un estrat d'enderroc, ue 668, format exclusivament per blocs de pedres, còdols i lloses, de diferents grandàries, el qual es posava a sobre d'uns altres nivells més terrosos, que ja no es van poder exhumar, ue's 678 i 679. Finalment, en aquesta zona fou possible observar clarament la delimitació del sondeig per la part interna Així, per la part més propera al talús del jaciment es va documentar uns 11m d'un mur de 90cm d'amplada, ue 670, que estava format per còdols i lloses de pissarra, lligat amb fang. Resulta evident que es tractava de l'escarpa del fossat, i tindria la funció de contenir les terres de la part interna del vall, i d'evitar la progressiva erosió dels talussos.

⁴⁷⁷ Tenint en compte que el fossat en el sondeig anterior presentava només una amplada d'uns 8m, pensem probable que en aquest sondeig el límit exterior s'hagués erosionat, ampliant-se fins als 12m a partir d'unes amplàries originals dels 8-9m.

En definitiva doncs, el fossat, amb una amplada d'entre 8 i 10 metres i una fondària mínima de 2 metres, presentaria uns perfils rectes en "V", estant ubicat just davant del front de muralla i travessant la terrassa perpendicularment⁴⁷⁸. Molt probablement, a la zona de migdia, de pendents molt més suaus i fins i tot planers, existiria un pont de fusta practicable que salvaria el vall i permetria l'accés vers l'interior del poblat, tot vorejant la muralla. Talment, i a banda d'una funció defensiva de primer ordre, el fossat també serví per desguassar i eliminar les aigües residuals del poblat⁴⁷⁹. El vall, juntament amb la muralla i les estructures de fortificació, tenien un efecte dissuasiu per als atacants, i un efecte simbòlic i de prestigi per a la resta de la població (SANMARTÍ/SANTACANA, 2005: 181).

Secció de l'esplanada exterior de llevant on s'observa el retall localitzat i els diferents nivells de rebliment

Segurament que el fossat s'hauria amortitzat a la segona meitat de segle I ane. En aquest sentit les dades dels materials arqueològics no són prou concloents, ja que es van recuperar un nombre relativament força reduït de ceràmiques (només 64

⁴⁷⁸ Com veiem, en cap dels dos sondejos fou possible acabar d'esgotar l'estratigrafia, excavant només els darrers nivells d'amortització i rebliment. Per tant i de manera certa, no tenim cap element que ens doni una cronologia del moment en què es construí. Tanmateix, vista la coherència morfològica entre les diferents estructures del sistema defensiu, i tenint en compte que el fossat és un element que sempre està molt present en els *oppida* del nord-est peninsular, considerem que s'hauria originat en la fase ceretana del jaciment.

⁴⁷⁹ Alguns autors han proposat aquesta funció en els fossats dels jaciments ibèrics, sobretot en aquells que l'estructura presenta un pendent constant vers els extrems, amb possibilitats de desguassar fàcilment (ASENSIO *et alii*, 2011: 161), com és el cas del vall del Castellot de Bolvir.

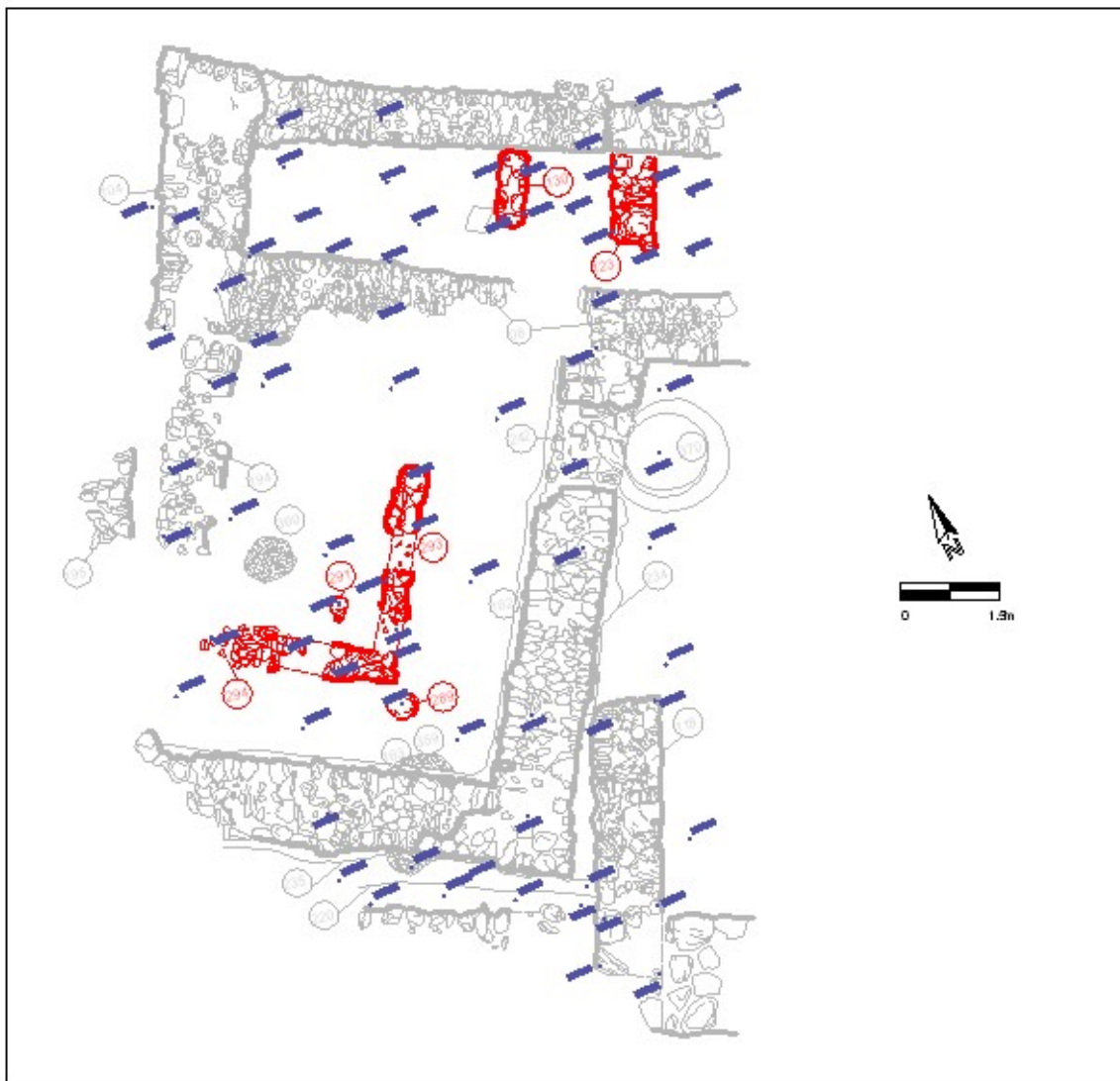
fragments sumant tots els nivells de reblliment). Tanmateix, s'observà que el material a torn era relativament prou significatiu, d'un 24% respecte del total, destacant algun fragment de ceràmica comuna italiana i fragments d'àmfores italianes de la Campània. Però a més, del nivell més superficial és recuperà un fragment d'àmfora tarraconesa, possiblement de la forma Laietana I, amb una cronologia pròpia del segon terç de segle I aC (LÓPEZ/MARTÍN; 2008: 689 i ss). Amb aquestes dades, i relacionant-les amb les que ofereix el jaciment en la seva globalitat, pensem que el fossat es podria haver amortitzat a partir del tercer quart de segle I aC.

5.3.1.3.1.2. Àmbit I⁴⁸⁰

Correspondria a la finca ubicada a la part més ponentina del barri de migdia del jaciment, i també consistiria en una de les més mal conegudes arqueològicament, ja que quedà molt afectada per les construccions posteriors, sobretot les medievals. De fet, els seus límits els hipotitzem més a partir de la comparació amb les altres cases ibèriques del jaciment, que no pas perquè en tinguem la certesa arqueològica. El que sí està clar és que per la part meridional i occidental es recolzaria a la muralla ibèrica 108, la qual, com dèiem, en els seus extrems gira gairebé en angle recte i en forma de grapa, abraçant en certa manera l'assentament. Els límits per la banda nord i la de llevant ja no són tan clars. En aquest darrer cas, la delimitació lateral la podria marcar el mur 123. Consistia en una estructura de la que es conservava 1.45m de llargada, i tenia una amplada de 65-70cm. Presentava una tipologia constructiva típicament ibèrica, i una cronologia estratigràficament ibèrica. A més, l'orientació en la seva disposició era paral·lela a la traçada de les parets laterals de les altres finques, i coincidia amb la prolongació de la traçada del mur 118. Aquesta és una paret de la fase republicana, construïda clarament en aquella fase, però que és probable que fossilitzés una estructura

⁴⁸⁰ En anteriors treballs (MORERA/OLLER, 2014 i 2015) proposàvem que en l'espai definit en aquest Àmbit hi hauria hagut dos àmbits (en aquells casos anomenats Àmbits I i II). Després de la revisió detallada de la documentació, i comparant la proposta amb les cases ibèriques ben documentades de la resta del jaciment, valorem que en lloc de dos espais diferenciats n'hi hauria hagut un del sol, l'Àmbit I.

habitacional prèvia. Pel que fa a la part septentrional, no ens queda cap resta de la paret original. De totes maneres, pensem que no deuria diferir massa de la traça actual del mur 122, d'època medieval. De fet, un engruiximent desproporcionat d'aquesta paret en un dels seus extrems pensem que podria deure's al fet d'estar reaprofitant una antiga estructura.

Planta del jaciment on s'observa, en vermell, les estructures que es corresponen a l'Àmbit I

Com veiem doncs, no tenim gens clar estructuralment la delimitació exacta d'aquesta primera finca, i el pla hipotètic que necessitem per interpretar-la és certament important. Però si aquests límits fossin reals, l'amplada resultant seria

d'uns 5.5m mentre que la llargada podria rondar els 11.6m, conformant una superfície de 63.7m². Pel que fa a l'interior, la seqüència estratigràfica d'època antiga està fortament alterada, primer per la Torre D republicana, però sobretot per la presència de la Torre 1 d'època medieval, ambdues ubicades al mateix lloc.

Vista dels possibles envans interiors ue 293 i 294

A nivell estructural i pel que fa a la distribució interior, comptem amb diverses parets que podrien tractar-se d'envans de compartimentació d'aquest moment. Són les estructures 130, 293 i 294, d'uns 40cm de gruix, i totes elles de conservació molt deficient i de composició molt inconnexa, el que fa que no podem entendre de manera correcta la seva distribució. El mur 130 se situava de manera paral·lela al mur 123, separant-s'hi uns 1.3m, i només se'n conservava 1.15m de llargada. Els murs 293 i 294 s'ubicaven a l'espai central de l'Àmbit, i es disposaven en angle

recte entre ells, conservant-se una llargada de 2.15m i 0.9m respectivament⁴⁸¹. Les tres estructures quedaven amortitzades per diferents estrats de rebliment (ue 114 i 267), amb una cronologia de segle II ane⁴⁸².

Relacionats amb aquells murets, i amb el mur possiblement perimetral 123, es van identificar una sèrie d'estrats, ue 124, 269 i 270⁴⁸³. Eren uns nivells de terres argiloses i pedretes petites, d'uns 3-5cm de potència, ubicats just per sobre del substrat geològic, amb la superfície compactada i de taques cendroses. Haurien esdevingut el ferm de circulació de la finca, regularitzant el terreny preexistent.

El material ceràmic dels estrats 124 i 269 corresponia exclusivament a ceràmiques fetes a mà. Tanmateix, del volum de materials de l'estrat 270 s'hi recollí 5 fragments ibèrics tornejats, que es corresponen amb el 5% del total del conjunt ceràmic de l'estrat.

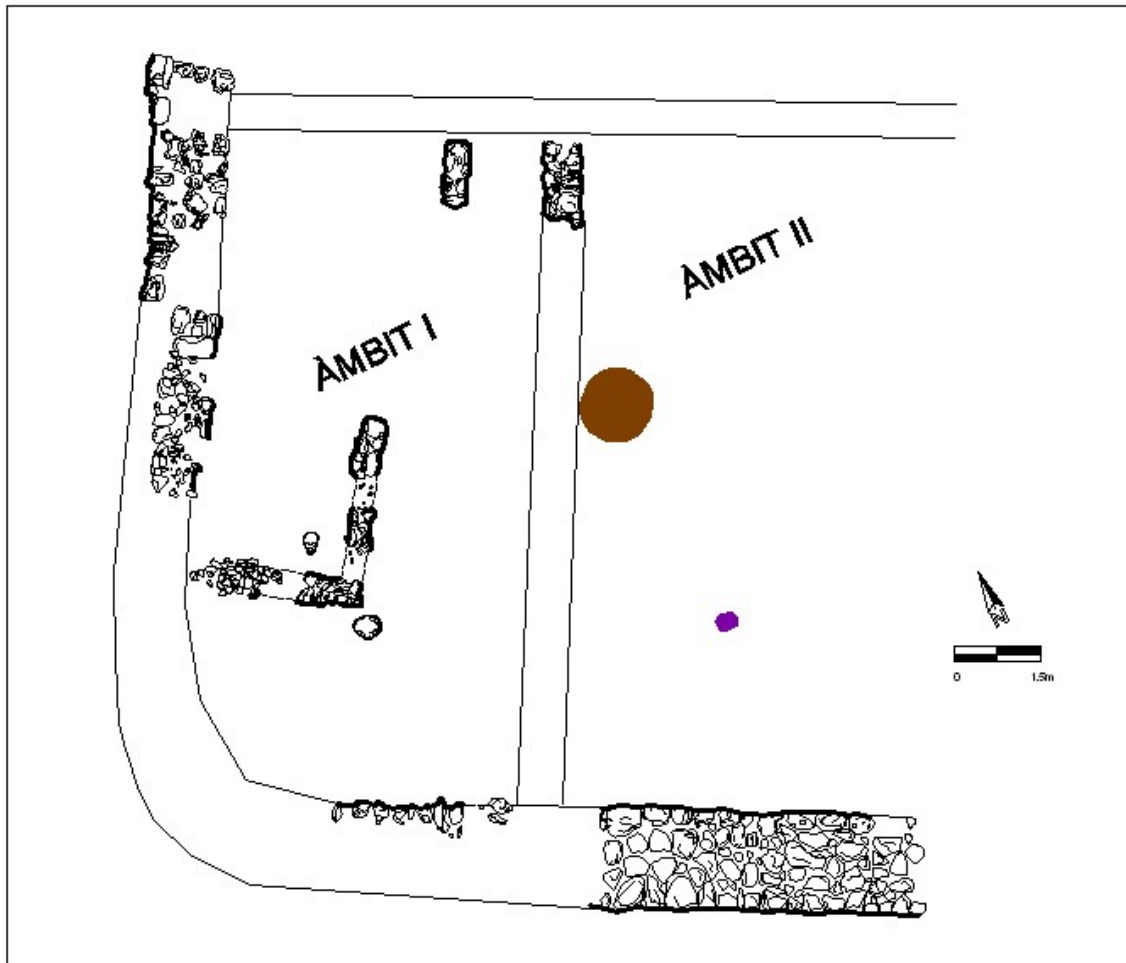
Finalment, l'estrat 270 estava retallat per dos forats de pal, UE 289 i 291, de 40 i 30cm de diàmetre respectivament, i amb una fondària de 30cm en el primer cas i 10 en el segon. Correspondrien a fonaments de suports de fusta que hi hauria a l'interior de les estances.

Interpretació de l'Àmbit I. Aquesta primera casa probablement és la més mal coneguda a nivell arqueològic. Nosaltres, pensem que tindria unes mesures d'uns 11.5m de llargada per 5.5m d'amplada, per tant una planta rectangular i perpendicular respecte la muralla de migdia. Però tal com hem vist, els dubtes respecte aquestes interpretacions són ben raonables. També per nosaltres.

⁴⁸¹ Creiem pertinent observar que la traçada del mur 293 és força coincident amb la del mur 130 i que per tant, podrien correspondre a la mateixa estructura.

⁴⁸² Aquests nivells seran degudament descrits en fer l'explicació de l'Edifici I, el cos que en època republicana es bastí en aquest sector.

⁴⁸³ Es corresponen probablement al mateix estrat. La diferent nomenclatura es deu al fet que foren identificats separats per altres estructures, medievals o republicanes, i excavats en campanyes diferents. Aquesta separació féu que s'empres una numeració diferenciada.

Hipòtesi de continuïtat de les estructures de l'Àmbit I

Seguint la tònica general de la resta d'estructures iberoceretanes, pensem que s'hauria construït al llarg del segle IV ane, i s'hauria proveït d'un sòl de circulació de terra trepitjada per regularitzar el terreny preexistent. La superfície interna, també estaria compartimentada amb diferents estances, probablement dues. Tanmateix, i tot que aparentment tingui les mateixes característiques que la resta de finques ibèriques de la mateixa fase, almenys pel que a les dimensions i tipologia de les estructures es refereix, quan s'analitza el detall de l'Àmbit I respecte a la resta de cases, les diferències són destacables. Primerament, desconeixem on s'ubicava la porta d'entrada. Però les diferències més notables serien en la distribució interna. Normalment, les finques estan dividides en dues estances, concatenades una a davant de l'altra. Tanmateix, en el cas de l'Àmbit I

sembla com si es volgués definir una petita estança allargassada, i una altra al voltant, més gran, i en forma de "L". Aquesta compartimentació de l'espai intern no es tornaria a trobar en cap altra finca del jaciment, essent un cas únic. I finalment, també cal dir que no es van localitzar els elements típics de mobiliari intern que sí que apareixen a la majoria d'estances: la llar de foc o els forats de pal distribuïts pel voral de la superfície interna. Per tant, és evident que siguem nosaltres mateixos els que expressem tots els dubtes a la interpretació realitzada. Així i tot, pensem que la proposta que efectuem és la més plausible, entenent que les diferències esmentades poden respondre a funcionalitats diverses o usos dels espais que no tinguin a veure amb els estrictament domèstics.

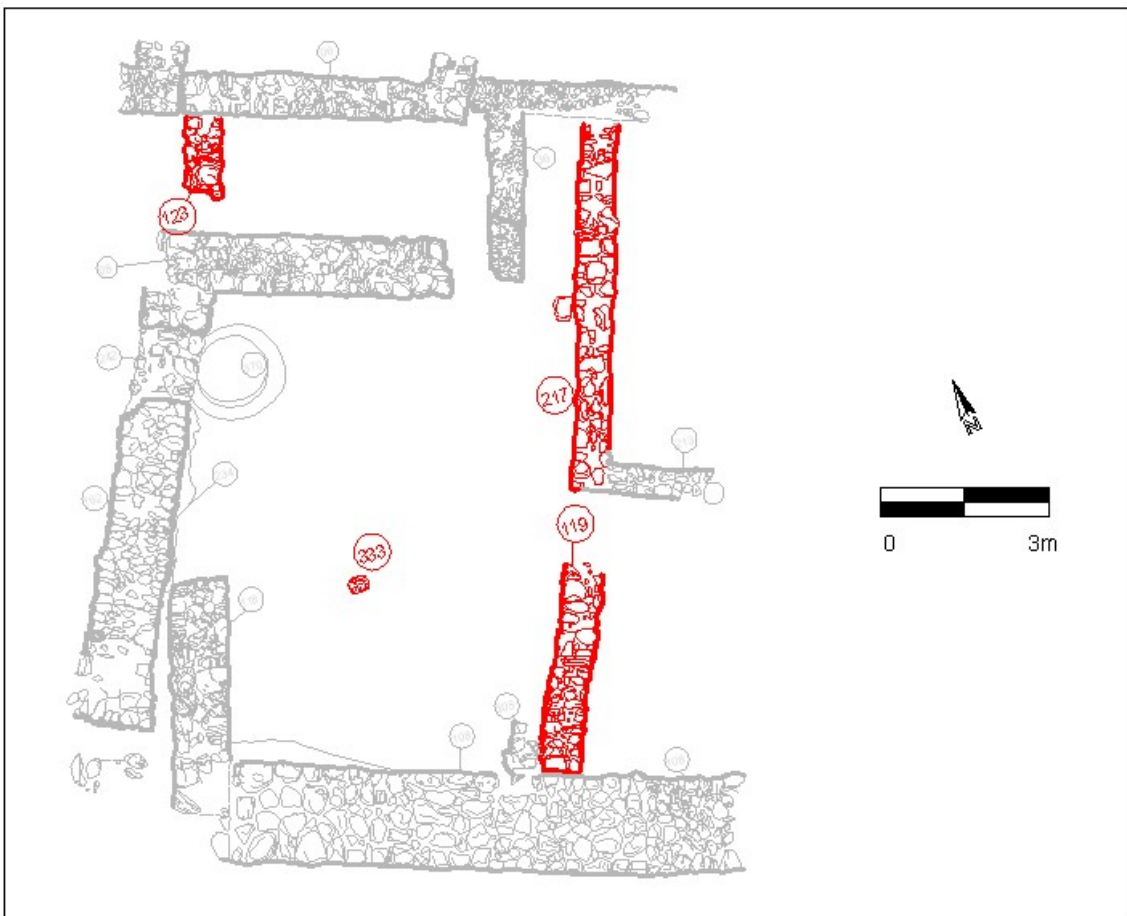
Finalment, l'Àmbit I fou totalment desmantellat en el marc de la construcció de l'Edifici I, un esdeveniment que nosaltres situem a mitjans de segle II ane, desmuntant bona part de les parets laterals, amortitzant tots els compartiments interns, i apujant les cotes de circulació per a uns nous usos interns.

5.3.1.3.1.3. Àmbit II

Aquest és el segon Àmbit existent al jaciment si comencem a comptar des del cantó de ponent, ubicat entre l'Àmbit I i el III, i com tots els del barri meridional, adossat a la muralla 108. El seu tancament lateral oest ja hem vist en descriure l'Àmbit anterior que era certament dubtós. A tall d'hipòtesi, i partint de la similitud tipològica de la paret, i la seva coherència en la distribució, proposàvem que es tractés de l'estructura 123⁴⁸⁴. El tancament lateral oriental ja era en aquest cas molt més evident, i correspondria als murs 119 i 217, de 65-70cm d'amplada, que tot i presentar una diferent nomenclatura pel devenir de l'excavació, pensem que serien la mateixa estructura. Pel que a la façana nord, i tal com passava amb el cas anterior, en desconeixem la seva traçada original, no obstant això, no creiem que diferís en excés de la traça actual del mur 06 medieval. A banda dels

⁴⁸⁴ Un altre dels arguments a favor de que es tractés d'un mur mitjaner separador de finques és que a banda i banda l'estratigrafia era diferent.

arguments que apuntàvem amb la finca anterior, en relació a l'engruiximent del mur 122, en aquest cas es pot veure com el mur 217, tallat pel mur republicà 33, finalitza bruscament en un cert moment. Pensem que aquest final sobtat ha de respondre a que efectivament la paret lateral que separava els Àmbits I i II tenia en aquell punt el seu límit, i que des d'allà s'iniciaria la façana de tancament. De totes maneres, reconeixem la feblesa dels arguments, i en aquest cas també hem de concloure que existeixen dubtes evidents sobre el perímetre real de la finca.

Planta de de part del jaciment. En vermell, estructures que es corresponen a l'Àmbit II

Així doncs, i considerant la nostra proposta de delimitació, l'Àmbit II tindria una llargada d'11.8m per una amplada de 6.3m, conformant una àrea interna de 74.1m². Pel que fa al seu interior, cal dir que en aquest cas també estava fortament alterat per les construccions posteriors. Primer pel potent mur republicà

262 i la reestructuració interna que comportà el bastiment de l'Edifici I a mitjans de segle II ane. Però sobretot per les construccions medievals. Més concretament, l'Àmbit II (i l'Àmbit III també) quedava greument afectat pel retall 335. Amb una llargada d'uns 15m i una amplada màxima de 4m, retallava completament tota l'estratigrafia antiga de forma transversal, arribant fins al substrat geològic. Així doncs, tota la seqüència de la zona central de l'Àmbit II estava completament anul·lada, i tan sols fou possible documentar una franja, també d'uns 4m d'amplada, a tocar de la muralla meridional, i l'espai entre el mur medieval 06 i el republicà 262.

En aquesta darrera zona pensem que tota l'estratigrafia va quedar afectada per la construcció de l'Edifici I, alterant completament la sedimentació anterior. Així, tots els estrats documentats es corresponien amb la fase republicana o medieval. Tan sols és de destacar la localització del bloc 972. Efectivament, just per sota del gran retall 335 i adossat al mur 217, apareixia un bloc ovalat de pedra calcària, d'uns 40cm de llargada per 25cm d'amplada, que es trobava encastat en el terreny. Pensem que podria correspondre a la base d'un suport aeri que hi hauria hagut en aquell moment. Pel que fa al sector més meridional, l'únic estrat localitzat relacionable amb la fase iberoceretana fou el nivell 306, consistent en una pel·lícula de terres marronoses, d'entre 1 i 3cm de potència, que ja cobria el substrat geològic. Pensem que es tractaria del nivell de circulació de l'estança en aquell moment. A banda, en una zona més o menys centrada de l'estança es localitzà una zona de terra recremada i rubefactada, ue 333, de no més de 40cm d'amplada, que tal vegada hauria pogut ser una llar de foc. La qüestió és que es va localitzar just per sota del gran retall medieval 335, i per tant el nivell recremat 333 no era sinó les restes d'una estructura que hauria pogut ser més gran.

I finalment, cal destacar la localització d'una sitja, ue 370, que s'ubicaria a la meitat septentrional de la finca, desplaçada fins a tocar la teòrica paret lateral de ponent.

Presentava una boca d'1.6m de diàmetre⁴⁸⁵, i tenia una secció força troncocònica, amb el fons pla ubicat a 2.3m de fondària. El nivell de rebliment únic documentat, ue 371, consistia en un estrat d'acumulació de blocs de pedres i lloses fracturades, de totes les mides, reblert amb terres marronoses. Els materials arqueològics consistien en uns pocs fragments ceràmics (una trentena) dels que 6 eren de factura ibèrica (el que representa al voltant del 17% del total). És evident que pels materials no podem datar l'estructura amb una certa precisió, més enllà de proposar-li una cronologia genèrica dels segles IV al I ane. Tanmateix, i tal com argumentarem en parlar específicament de les sitges del Castellot, creiem que la sitja 370 s'hauria amortitzat en algun moment de la segona meitat de segle III ane.

Detall de la sitja 370 al final de la intervenció

⁴⁸⁵ En el moment de la seva localització la boca presentava un diàmetre notablement inferior, inferior al metre. Tanmateix, en el decurs de la seva documentació i excavació es va anar erosionant, arribant fins a l'amplada referida.

Interpretació de l'Àmbit II. Consisteix en una finca allargassada orientada de forma radial i adossada a la muralla. Com en l'Àmbit I, aquest també és un recinte força mal conegut arqueològicament, sobretot per l'absència de restes estructurals i de mobiliari intern. A pesar d'això, i a partir d'uns pocs indicis i de la profunditat que ens determinen els murs 119/217, nosaltres pensem que podria tenir una llargada d'11.8m per una amplada de 6.3m.

Hipòtesi de continuïtat de les estructures de l'Àmbit II

En aquest cas en desconeixem la distribució interna, però és probable que estigués compartimentada amb dues estances juxtaposades: una avantsala i una sala principal a la part de darrere. Certament, no hem localitzat cap estructura que ens permeti afirmar aquesta distinció habitacional, però és justament aquesta absència la que trobem significativa. Ens expliquem. D'una banda tenim que en la franja excavada més propera a la muralla no existia cap tipus d'envà. I de l'altra, hem vist com en el registre comptem amb algunes dades que infereixen una

activitat domèstica (com serien la llar de foc 333 o la sitja 370). Tenint en compte que no veiem plausible una única sala habitacional amb una superfície de 74m², i veient el comportament de les unitats domèstiques restants, considerem que hauria d'existir alguna estructura que separés almenys dues estances. Ja que aquesta estructura no existeix longitudinalment, cal pensar que hauria existit transversalment, dividint el recinte allargassat en dues habitacions de planta quadrada, just a la zona per on posteriorment, en època medieval, s'hi realitzà el gran retall 335. Així doncs, per nosaltres, el retall 335 d'època medieval que seccionava l'estratigrafia pel bell mig hauria fet desaparèixer aquesta hipotètica estructura⁴⁸⁶.

Partint d'aquestes premisses, és possible pensar en una primera avantsala, amb uns usos polifuncionals, d'entre els que podríem destacar l'emmagatzemat de productes, i una sala principal, ubicada a la part posterior. D'aquella estança en coneixem el ferm, realitzat a partir d'un llit de terra trepitjada que simplement regularitza el terreny, i una llar de foc que probablement es trobava en una posició centrada. Cal fer notar l'absència en aquest cas dels habituals forats de pal disposats al voral del perímetre de l'estança (tan sols en tenim un, el 972, i es localitza a l'avantsala), que com veurem sempre apareixen en el registre dels Àmbits domèstics ibèrics. Una possible explicació per aquesta absència seria la forta alteració que patiren les parets de la finca en època republicana, amb la refeta de les parets laterals. Aquestes actuacions en les estructures de les parets mestres i la construcció de noves unitats, hauria provocat la desaparició d'aquests eventuais forats de pal⁴⁸⁷.

⁴⁸⁶ De fet, això és el que succeeix en l'Àmbit III. Allà, el retall 335 també seccionava la finca per la meitat, però tot i així, encara es conservava molt deficitàriament restes d'una estructura a la part central que indicava que l'Àmbit III hauria estat compartimentat en dues habitacions. Això mateix creiem que hauria existit en l'Àmbit II. Tanmateix, en aquest cas, el retall medieval hauria fet desaparèixer completament les restes de l'estructura.

⁴⁸⁷ De totes maneres, no són més que simples especulacions que tracten d'explicar el silenci de les dades davant d'aquesta qüestió. Tal vegada, potser l'explicació hauria de passar per una major simplicitat i pensar que el sosteniment de les estructures d'aquest Àmbit no va passar per la configuració d'una mescla entre parets muràries i una xarxa de suports verticals.

Finalment, i tal com passava amb l'Àmbit I, aquest quedà totalment incorporat al que coneixem com Edifici I, d'època republicana. Amb aquesta reestructuració es van refer moltes de les parets i es van canviar les funcionalitats dels espais, adaptant-se a un nou recinte que passà a englobar tres de les antigues finques ibèriques.

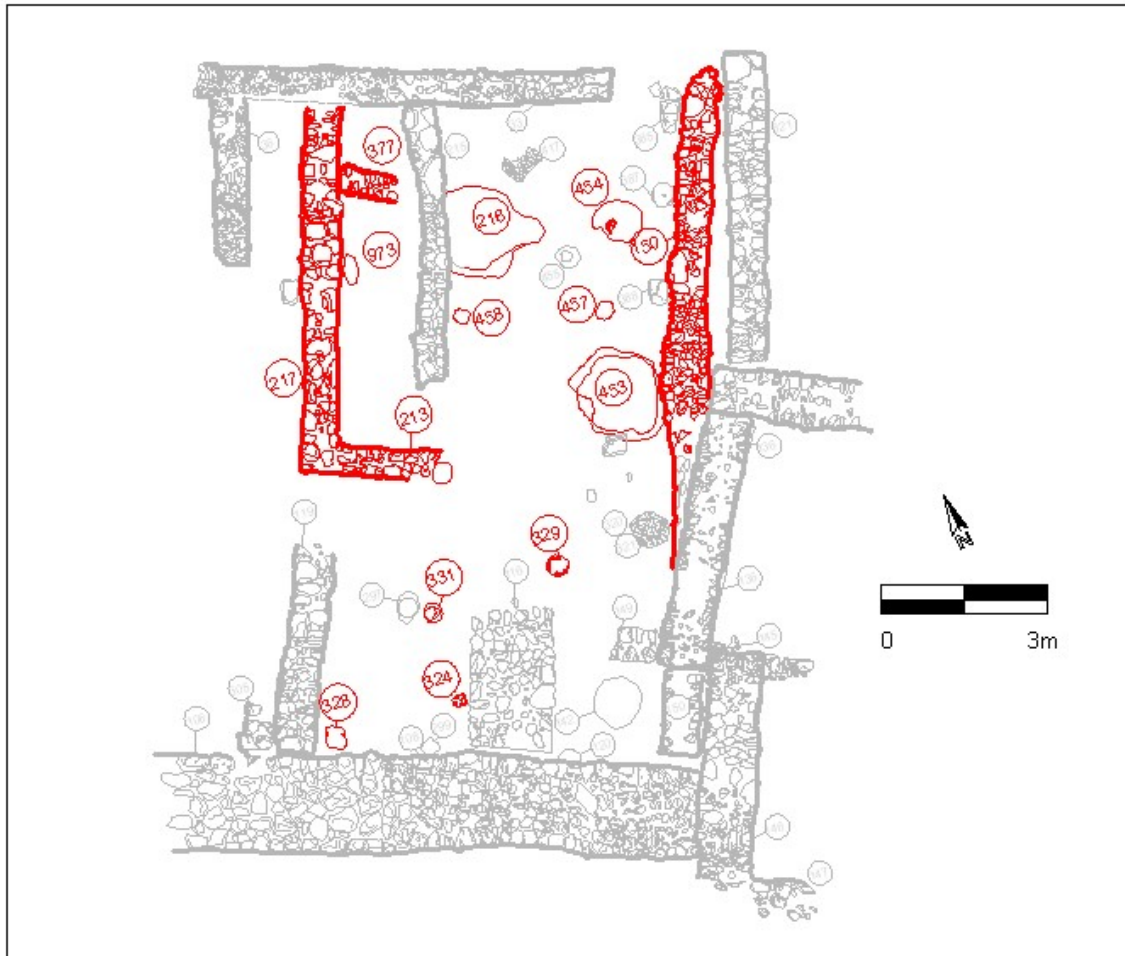
5.3.1.3.1.4. Àmbit III

Correspon a la finca que es troba a continuació de l'Àmbit II, i és la darrera que, posteriorment en època republicana, passà a formar part de l'Edifici I. Aquesta és una unitat domèstica molt més ben coneguda que les anteriors perquè, tot i estar afectada també per les construccions republicanes i medievals, l'estratigrafia i el mobiliari intern han deixat un registre que ens permet reconstruir com deuria haver estat.

Òbviament també s'adossa a la muralla ibèrica 108. Per la part de ponent està delimitada pels murs 119 i 217, que la separen de l'Àmbit II, mentre que per llevant resta definida pel mur 150, el qual tot i està tallat per una estructura medieval, presenta una traçada unitària que es pot resseguir bastant bé, amb una amplada variable d'entre 65 a 75cm. No tenim el tancament de la façana nord, però tenint en compte que els dos murs laterals finalitzen en el mateix punt, tenint la mateixa llargada, es pot pensar que aquell tancament estaria situat en el mateix lloc on es bastí el mur 33 d'època republicana. Davant d'això considerem dues possibilitats: o bé el mur, bastit originalment amb una factura similar als dos laterals, fou totalment desmuntat en el moment de construcció de l'Edifici I per tornar a ser refet amb el mur 33, o bé era un simple tancat de materials lleugers que simplement delimitava un espai i per això no s'hauria conservat cap traça de l'aparell original⁴⁸⁸.

⁴⁸⁸ L'existència d'una façana amb materials periples també seria una hipòtesi vàlida pels Àmbits I i II, dels quals tampoc hem documentat cap tipus de tancament a la zona nord. Tanmateix, en aquells casos ho veiem com una simple especulació, mentre que en l'Àmbit III, i d'acord amb les característiques dels dos murs laterals, ho considerem una possibilitat més real.

En qualsevol cas, i considerant que la façana exterior estigués situada a la zona on proposem, l'Àmbit III presentaria també una planta rectangular, amb una llargada de 11.8m per una amplada de 6.25m, conformat una superfície interna d'uns 70m².

Planta amb la senyalització, en vermell, de les estructures de l'Àmbit III

A l'interior, el mur 213, ubicat transversalment a la zona central, i amb una amplada d'uns 65-70cm, hauria separat dues estances juxtaposades de més o menys les mateixes dimensions. Pel que fa a l'estança davantera, correspondria a la primera que s'arribaria un cop s'accedís a la finca. Presentava unes mesures

ben quadrangulars de 6.2m de costat⁴⁸⁹. A nivell estructural és de destacar la presència de l'envà 377, adossat a la paret lateral 217 i parcialment encastat en el terreny. Consistia en una estructura d'uns 40cm d'amplada, realitzada majoritàriament amb pedres petites i alguna mitjana, de la que es conservava al voltant d'un metre de llargada, quedant tallada pel mur 215 de cronologia republicana. De totes maneres, no creiem que el mur hagués tingut molta més llargada ja que per l'altra banda d'aquesta paret 215 no se'n troba cap rastre. Així doncs, pensem que podria tractar-se d'una compartimentació a la part de ponent de l'avantsala que separaria dos espais de diferent grandària. El primer, entre la façana i l'envà 377, de 1.2m d'amplada; i el segon, entre l'envà 377 i la paret 213 que separa les dues habitacions de l'Àmbit III, de 4.55m de llargada.

Avantsala de l'Àmbit III. A la part cntral, la sitja 216

⁴⁸⁹ En aquest sentit cal fer diverses consideracions. La primera és que el tancament nord és del tot inexistent, tal com dèiem anteriorment, i per tant la llargada és una aproximació a partir de les hipòtesis que plantegem. La segona és que la part del mur 150 que correspondria a l'avantsala es mostrava vençuda i, per tant, presenta una amplada variable en bona part del seu recorregut. Nosaltres creiem que l'amplada original hauria estat de 6.2-6.25m.

A banda d'aquesta estructura, els únics estrats documentats d'aquest moment, 379 i 380, eren unes fines capes de terres, més o menys compactades, d'uns 4-5cm de potència i que ja cobrien el substrat geològic. Possiblement es tractaria dels nivells dús i circulació de l'estança. Relacionats amb aquesta estrats es va localitzar un bloc de pedra calcari encastat en el terreny, ue 973, que s'adossava al mur 217, i tota una sèrie de forats de pal, ue 454, 457 i 458, disseminats per la zona central de la superfície. El dos primers estaven separats 1.55m entre ells i se separaven 1.2m del mur 150. El forat de pal 458 se separava 2.2m del mur 217, i juntament amb el 457, se separaven 2.4m del mur 213. Per tant, com veiem, sembla que estiguessin distribuïts amb una certa regularitat ocupant l'espai de l'avantsala.

Ja retallant el substrat geològic, i a part dels forats de pal abans mencionats, cal destacar la localització de dues sitges d'emmagatzematge, ue 216⁴⁹⁰ i 453. Les dues eren amb la boca circular (la 216 semblava tenir un petit lòbul en un lateral), de 1.5-1.6m de diàmetre. Presentaven una secció força cilíndrica, molt lleugerament globular, amb el fons pla ubicat a 1.4m de fondària. Les dues sitges ja havien estat amortitzades abans de la realització de l'Edifici I, com ho demostra el fet que tant el mur 216 com el 150 estan vençuts, caient vers l'interior de les sitges 216 i 453 respectivament. És significatiu el cas del mur 215, de cronologia republicana, ja que s'assenta parcialment a sobre de la sitja 216, travessant el seu perímetre. Per tant, és obvi pensar que en el moment de la construcció d'aquella paret, la sitja ja estava obliterated, car d'una altra manera l'haurien evitat⁴⁹¹.

⁴⁹⁰ El reblliment d'aquesta sitja no es va poder excavar completament perquè el mur 216 traçava just per sobre. Per tant, es va haver de deixar un testimoni a sota perquè no col·lapsés.

⁴⁹¹ Aquest és el cas de la sitja 24, ja excavada i descrita en la memòria precedent (CRESPO *et alii*, 2009), situada a la part nord del mur 33. És un retall de més de dos metres de fondària que en un dels laterals presenta un reforç murari, pensem que per evitar possibles esfondraments del mur 33, donant la consistència necessària a la seva fonamentació. No sabem si la sitja es colmatà en el moment de la construcció del mur o un xic més tard, de totes maneres, és evident que es va tenir en compte en el moment de traçar el mur 33.

Sitja 453 al final de l'excavació

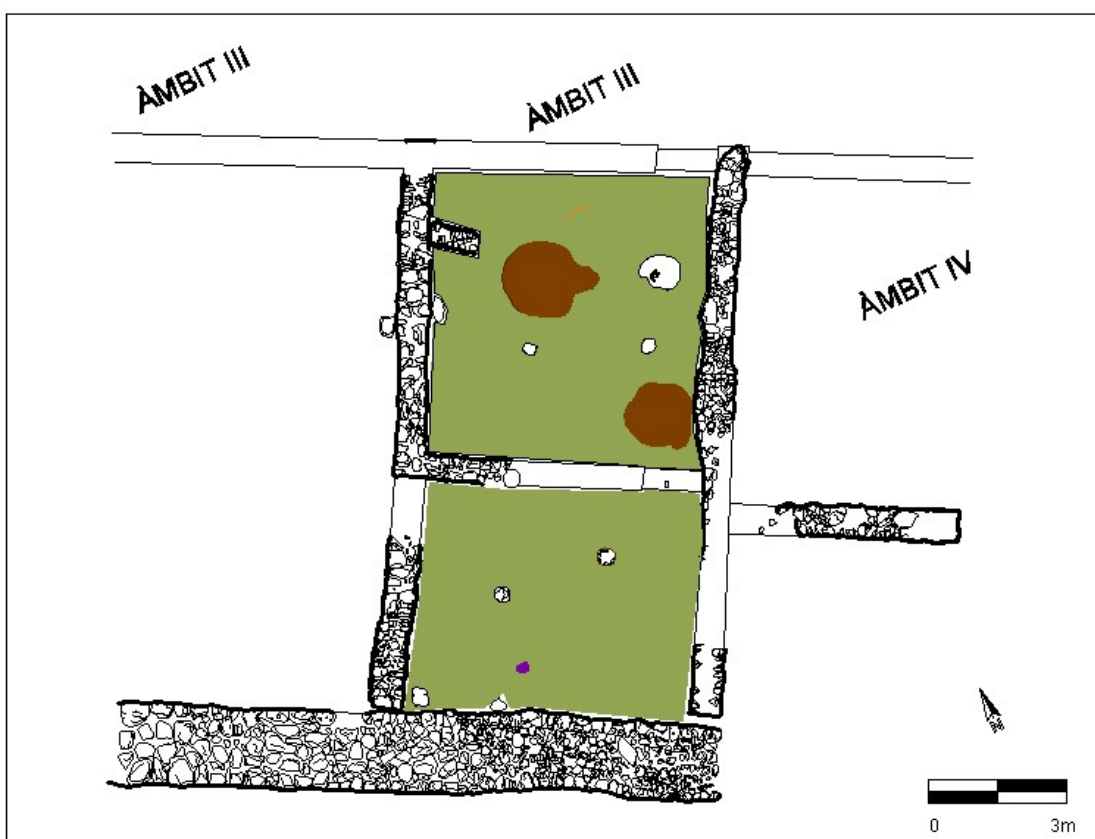
Quant als materials ceràmics de les sitges, pensem que són prou significatius. A la sitja 216 tot el material recuperat era realitzat a mà, exceptuant un fragment de protocampaniana del taller de les tres palmetes radials de Rhode (Làmina 10. Figura 7), típica a partir de finals de segle IV ane i sobretot del segle III ane, finalitzant la seva producció a l'inici de l'últim quart de centúria. A la sitja 453 els materials a torn ibèrics representaven encara no el 8% del conjunt (176 fragments en total), però en destacava un fragment de ceràmica amb vernís roig ilergeta (Làmina 10: Figura 6), també típica del segle III ane i fins a mitjans de segle II ane. Pel que fa al material a mà, es va poder identificar una olla-tenalla de vora exvasada (Làmina 5: Figura 4), un fragment d'un vaset o gresol, de perfil hemiesfèric (Làmina 10: Figura 4), i un fragment informe amb decorat amb un cordó aplicat que presentava incisions verticals realitzades amb un útil (Làmina 9: Figura 5). En qualsevol cas, materials que per ells mateixos no aportaven una cronologia absoluta prou precisa. Tot i que la cronologia que ens proporciona el

fragment de vernís roig ilergeta és un xic més àmplia, per la tipologia de la sitja pensem que ha de respondre a un moment antic, anterior a les sitges més troncocòniques i allargassades, típiques al Castellot a partir de finals de segle III ane. Per tant, podem pensar que els dos retalls (la sitja 216 amb tota seguretat) es rebliren en en el decurs del segle III aC.

Pel que fa a la sala principal, presentava unes mesures més rectangulars, de 6,25m per 4.9m, conformant una superfície útil interna de 30,6m². L'únic estrat que es localitzà de la fase iberoceretana fou el nivell ue 337, consistent en una fina capa de terres marronoses premsades a la superfície, d'uns 4-5cm de potència que ja cobria el substrat natural. Tallant aquest nivell també es localitzaren dos forats de pal, UE 329 i 331, ubicats ambdós en una posició centrada i separats 1.5m entre ells. Tenien un diàmetre de 30cm i una fondària de 25cm. També, entre els dos retalls i una mica més a prop de la muralla 108 es localitzà una zona de terra recremada amb restes de cendres, ue 324. I finalment, un últim forat de pal, ue 328, es localitzà a la cantonada formada pel mur 119 i la muralla 108, i també presentava uns 30cm de diàmetre i 25cm de fondària, amb una llosa de pedra al fons. Nosaltres pensem que l'estrat hauria de correspondre al nivell de circulació de l'estança en època iberoceretana, i els forats de pal, haurien de ser el testimoni de tot un seguit de suports que tal vegada sustentarien un trespols més elevat. Pel que fa a la llar de foc, no creiem que es tractés de les restes de terra recremada 324, ja que no presenta les característiques pròpies d'una llar domèstica. Així, i donat que el conjunt de l'Àmbit III presenta trets evidents d'habitació, proposem que tal vegada estigués situat justament en el trespols, a la part superior de l'estança.

Interpretació de l'Àmbit III. Consisteix en una finca allargassada orientada de forma radial i adossada a la muralla. Diferents elements ens permeten pensar que presentaria una llargada de 11.8m i una amplada d'uns 6.25m, conformant una superfície interna d'uns 70m². A diferència dels Àmbits anteriors, l'Àmbit III estava distribuït en dues habitacions: una avantsala i una sala a la part posterior.

Pel que fa a l'avantsala, i d'acord amb els elements localitzats (un petit envà de poca llargada, els forats de pal,...), podria haver estat configurat com un pati porxat o semiporxat, de planta quadrangular, amb unes dimensions d'uns 38m². En aquest sentit hem de tenir en compte diferents elements. Primerament, hem de considerar les dimensions considerables de l'habitació, amb més de 6m de llum. Però també, cal tenir en compte que cap dels forats de pal està situat en una zona centrada, tal com caldria suposar si tota l'avantsala hagués estat coberta, ni presenta unes amplades que facin pensar en gruixuts suports de fusta. Ans al contrari, sempre es tracta de petits retalls de no més de 15cm d'amplada. Per tant, és més fàcil pensar en unes cobertes lleugeres, tal vegada de porxat, que cobriessin parcialment la superfície. I ja per acabar amb la distribució d'aquesta primera estança, la presència de l'envà 377 podria indicar una compartimentació més eficient al sector de ponent, separant dos espais clarament a banda i banda.

Hipòtesi de continuïtat de l'Àmbit III

Tots aquests elements, i tenint present les dues sitges documentades, ens fan pensar en una zona polifuncional, dedicada a les activitats d'emmagatzematge de productes agrícoles, però que també podria haver-ne tingut altres complementàries.

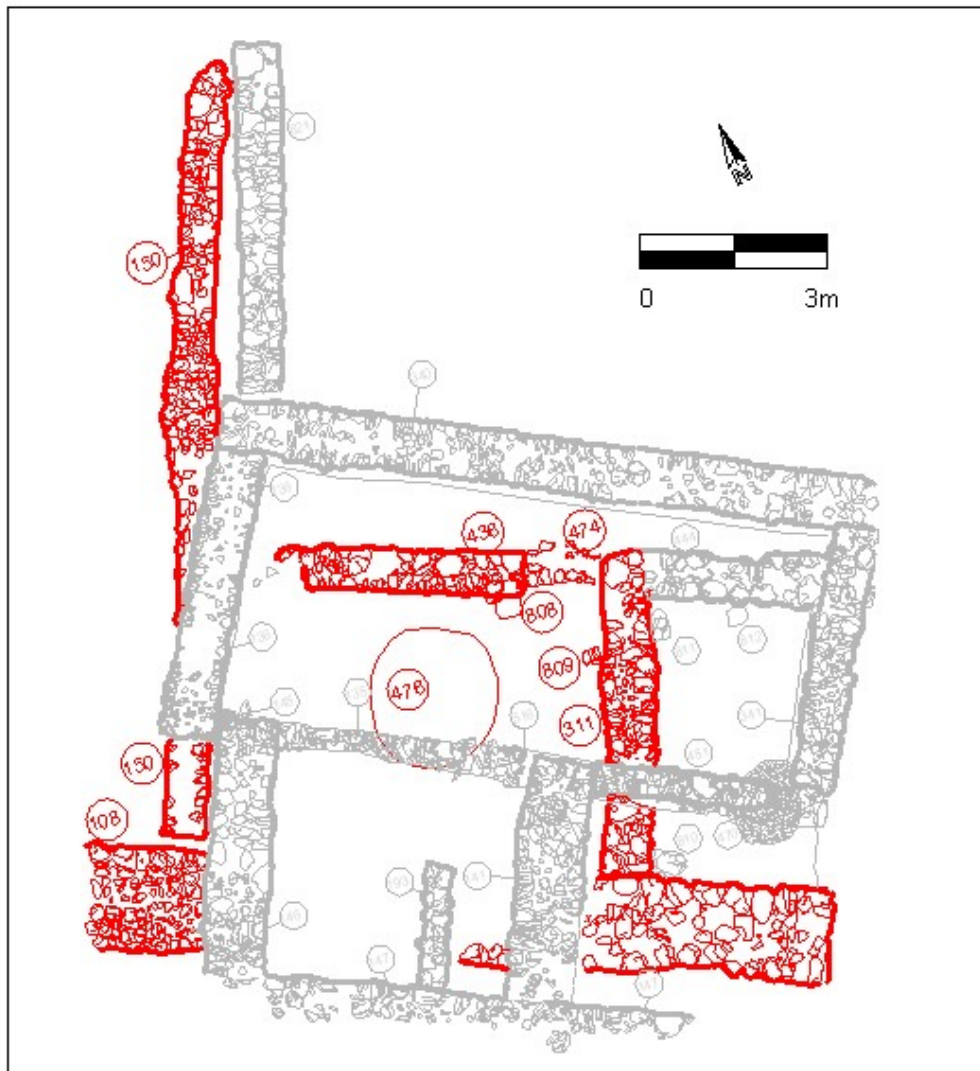
Pel que fa a la sala principal, estava situada a la part posterior, i es configuraria a partir d'una planta més rectangular, de 6.25m per 4.9m i una superfície interna d'uns 30m². A nivell intern, tan sols podem destacar un sòl d'habitació de terra trepitjada que regularitzava el terreny geològic, i també tot un seguit de forats de pal que inferien un sistema de suports que tal vegada sustentarien un pis superior. Seria en aquest trespol, i tenint en compte que no es localitzà a la part inferior, on potser hi hauria la llar de foc de l'estança.

Amb tots aquests elements nosaltres concloem que es tractaria d'un àmbit de tipus domèstic, restringit a una esfera familiar. Ara bé, cal fer notar que es tracta de l'única finca ibèrica amb dues sitges en el seu interior (i a més, hem de recordar que no a totes les cases ibèriques trobem sitges d'emmagatzematge). Consisteix en un element que denota una diferenciació socio-econòmica dels seus habitants? És casual que hi hagi dues sitges en aquesta casa? I si anem un pas més enllà, podem fer alguna extrapolació entre la propietat i usos agrícoles i la posterior explotació i gestió dels excedents? A qui i com correspon? Malauradament, són preguntes que amb la investigació realitzada no podem arribar a respondre, a banda dels simples termes especulatiu.

Finalment, l'Àmbit III quedaria totalment englobat en el nou Edifici I, construït a mitjans de segle II ane. Evidentment, aquella construcció hauria motivat l'anul·lació d'algunes de les estances i la construcció de noves unitats, modificant els espais preexistents i les funcions originals.

5.3.1.3.1.5. Àmbit IV

Aquest és un àmbit ubicat a continuació de l'anterior, i que lògicament també s'entrega a la muralla ibèrica 108. Està definit pel mur 150 per la part de ponent, i pel mur 311 per llevant. Si partim de la llargada del mur 150, podríem pensar que la llargada total seria de 11.8m, mentre que l'amplada de la finca seria de 6.25m, conformant també una superfície d'uns 70m². De totes maneres, només coneixem i hem excavat el que es correspondria a la sala principal, mentre que a l'hipotètic pati davanter no s'hi ha treballat.

Planta amb les estructures que es corresponen a l'Àmbit IV

A pesar d'aquestes mancances arqueològiques, sabem positivament que tenia dues estances juxtaposades, ja que hem documentat el mur que les compartimentava, ue 436. La primera estança tindria una llargada considerable, d'uns 7.1m, mentre que la sala posterior seria un xic més petita, amb un llargada de 4.35m. Tenint present l'amplada de 6.25m que proposàvem a la finca, tenim que a l'estança posterior hi hauria una superfície útil interna d'uns 27m². En aquest cas l'estança estava fortament alterada per la construcció en època republicana del Cos de Guàrdia, i del bastiment d'una nova casa en època medieval.

Imatge del mur 436 amb el marxapeu de la porta d'accés, ue 474. Els murs perimetrals de la foto corresponen a estructures d'època medieval

Ja entrant en l'estratigrafia que es correspon amb la fase iberoceretana i en els elements constitutius de la sala principal, val a dir que l'accés a aquesta estança, ue 474, estava emplaçat a la part de llevant de la paret nord (ue 436), just a la

cantonada amb el mur lateral (ue 311). Consistia en un graó descendent que marcava un canvi de cota entre les dues estances, i presentava una amplada de 1.2m, amb un marxapeu realitzat a partir d'una successió de petites llosetes de pissarra disposades horitzontalment una al costat de l'altra, mig encavalcades. Un cop a l'interior, el nivell d'ús d'aquella fase s'identificà en l'estrat 473, consistent en un nivell argilós a la superfície, amb algunes taques de cendres, de composició terrosa i gravosa. Evidentment, l'estrat es recolzava a les parets de l'estança, però també s'associava a dos blocs monolítics de grans dimensions, ue 808 i 809, ubicats just al costat de l'entrada de l'estança, a banda i banda. Aquests blocs, que es van anar localitzant en totes les estances, podrien estar relacionats amb el sistema de suport de la coberta i en el manteniment d'un trespols interior, i tindrien la funció d'aïllar els suports de les humitats dels sòls.

Vista dels murs 436 i 311, delimitant la porta d'accés 474. A la part interna, els blocs 808 i 809. A la part central, la sitja 476

Finalment, també relacionat amb aquest nivell de circulació es va localitzar una sitja just al centre de l'estança, ue 476, la qual ja estava obliterated abans de les reformes de mitjans de segle II ane. Era un dipòsit de dimensions considerables ja que presentava una amplada de 1.8m. Tenia una secció cilíndrica amb el fons pla lleugerament abombat, aconseguint una fondària màxima de 125cm.

Pel que fa als materials ceràmics, tenim que tant en el nivell d'ús 473 com en el rebliment de la sitja 476 existeix una majoria aclaparadora de ceràmiques fetes a mà. En els materials del nivell d'ús, dels 48 fragments ceràmics recuperats, absolutament tots són fets a mà, destacant dues olles, una urna i un fons del que sembla un petit vaset (Làmina 10: Figura 5). Pel que fa al material dels rebliments de la sitja 476, presenta una uniformitat ceramològica només alterada per la recuperació de tres fragments de ceràmica ibèrica a torn⁴⁹². Pel que fa al material a mà, cal destacar dos fragments informes decorats, un a partir d'una sanefa d'ungulacions verticals, i l'altre amb un simple cordó de secció triangular (Làmina 9: Figures 2 i 4 respectivament).

D'aquest àmbit però, volem destacar els nivells que cobrien el nivell d'ús 473, ja que són significatius per entendre com s'esdevingueren les transformacions de mitjans de segle II ane, però, i potser més important en el cas de l'Àmbit IV, ens ajudarà a entendre la possible funcionalitat de l'estança. Per sobre del ferm de circulació iberoceretà, es va identificar un potent estrat d'incendi, ue 326 i 449⁴⁹³, format per blocs de pedres de mides petites i mitjanes, carbons i paquets cendrosos, amb una potència general d'uns 10cm, que en algun punt podia aconseguir els 25cm. En aquest estrat és on fonamentaven les estructures del cos de guàrdia, ue 141 i 146, constatant-se que la construcció del baluard s'havia realitzat amb posterioritat, i després que s'hagués produït un important incendi a l'habitació. Pel que fa al material ceràmic, fou un dels estrats més prolífics i

⁴⁹² Es tractava d'un fragment de ceràmica oxidada i dos de ceràmica grisa ibèrica, el que representava només un 2% del volum total de materials recuperats del rebliment de la sitja.

⁴⁹³ L'estrat s'identificà en dues campanyes d'intervenció diferents. Talment, estava tallat per una estructura murària d'època medieval. Això féu que se li donés dos números d'ue diferents.

nombrosos pel que fa al registre material, amb prop de 700 fragments ceràmics. A banda del material ceràmic, que ja l'analitzarem en parlar d'aquella fase, hem de destacar la recuperació de 12 fragments de *pondera*. Però a més, en els nivells immediatament superiors i de formació dels paviments republicans se'n van recuperar 9 més; 7 més en els nivells d'abandonament i amortització de la segona meitat de segle I ane, i 15 fragments provenen dels diferents nivells de l'Àmbit V⁴⁹⁴. Totes aquestes dades ens porten a pensar que a la sala principal de l'Àmbit IV hauria existit una zona de producció tèxtil, amb com a mínim un teler⁴⁹⁵, essent un lloc de producció especialitzada.

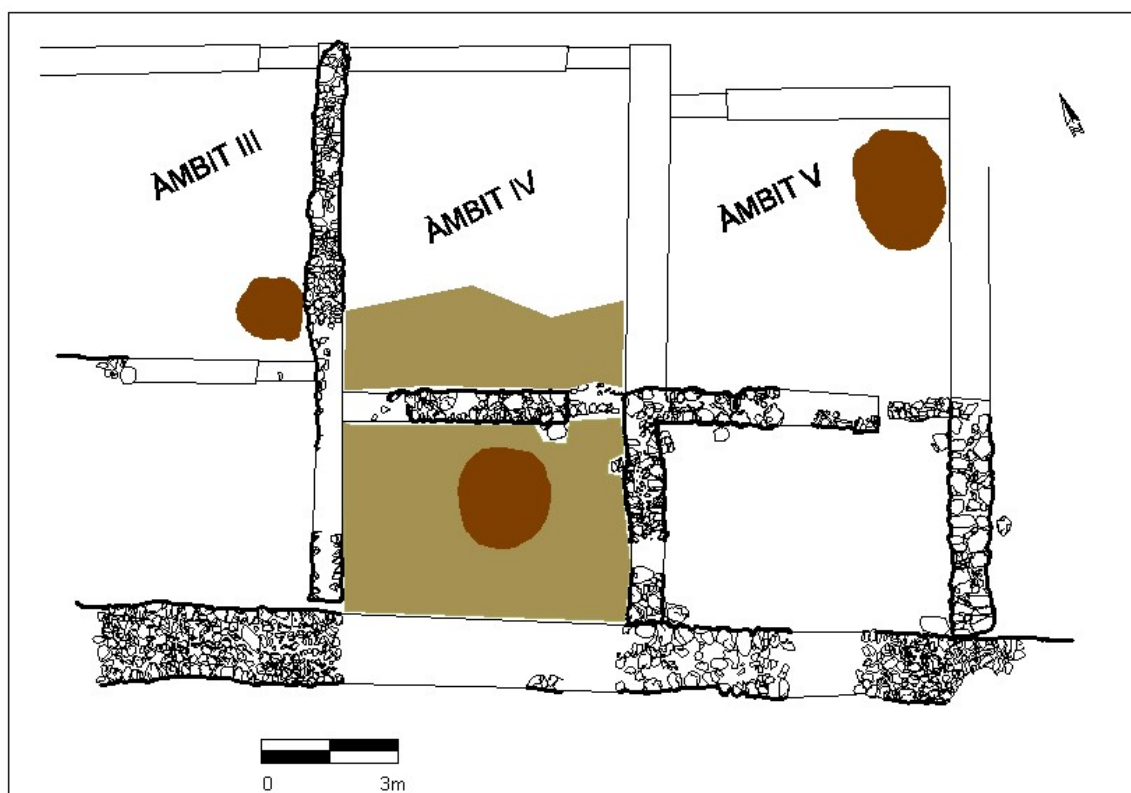

Detall de la rasa de fonamentació del mur del baluard republicà, ue 141, tallant l'estrat de destrucció ue 449

⁴⁹⁴ Curiosament, aquestes són dues de les estances que més alterades van quedar després del bastiment de les torres i del cos de guàrdia, i on més remocions de terra hi hagué, ja que es van haver de compartimentar i seccionar, a banda d'amortitzar part de la traçada de la muralla ceretana. Per tant, en aquest sentit tampoc és d'estranyar la presència de tants fragments en nivells de la Fase republicana, o fins i tot medieval, ja que és probable que aquelles fossin les terres amb què es construïssin les parets de tàpia o els fermes de circulació en cada fase d'ocupació, amb el que els fragments de *pondera* al final sempre es quedaven més o menys al mateix lloc.

⁴⁹⁵ Tenint en compte que el nombre de *pondera* necessari per a un teler és d'unes desenes (SANMARTÍ/SANTACANA, 2005: 106).

Interpretació de l'Àmbit IV. Es tracta d'una finca de planta rectangular, que sense haver excavat més de la meitat nord de la seva superfície, pensem que tindria una llargada d'uns 11.8m i una amplada de 6.25m, conformant una superfície interna d'uns 70m².

Hipòtesi de continuïtat de l'Àmbit IV

La casa hauria estat subdividida en dues estances asimètriques: una de davantera d'uns 7m de llargada (d'uns 44m²), i que com diem encara no ha estat documentada, i una a la part posterior, amb una amplada de 4.35m⁴⁹⁶. En aquesta s'ha pogut observar que l'accés es realitzava a partir d'una porta de 1.2m d'amplada desplaçada fins a tocar la paret de llevant, definida en la solera per un

⁴⁹⁶ Volem fer notar que en aquest cas la relació entre la llargada (6.25m) i l'amplada (4.35m) és correspon a la relació $1\sqrt{2}$, o sigui 1:1.41. Com veurem, aquesta relació es repetirà en altres estances i pensem que la seva existència al castellot no és gens casual. Darrerament, alguns autors (OLMOS, 2008, 2009, 2010) han posat de relleu que aquesta relació mètrica fou molt utilitzada en els mètodes constructius del món ibèric i semblaria que la construcció d'edificis amb una correlació de base $1:\sqrt{2}$ ja es documentaria en el món ibèric des del segle V-IV ane (OLMOS, 2009: 66).

marxapeu de llosetes que marcaven un graó en sentit descendent. A l'interior, una simple pel·lícula de terres marronoses més o menys compactades a la superfície regularitzaria el terreny. És probable que en tot el perímetre intern ja existís una successió de suports de fusta que ajudessin en la subjecció d'un pis més elevat o fins i tot de la coberta. Emperò, l'absència més destacada en aquest registre és l'absència d'una llar de foc que permetés pensar en unes tasques de tipus familiar.

Però el que ens sembla més interessant en aquest cas és la possible funcionalitat que tingués aquesta sala la qual, d'altra banda, és possible que variés al llarg del temps. Hem vist com en un primer moment una de les funcionalitats fou la d'emmagatzemar productes agrícoles, amb una sitja situada a l'espai central de l'habitació. Tanmateix, sembla prou evident que just abans de les reformes de mitjans de segle II ane, aquesta sala (o el pis superior) albergaria un teler on es desenvoluparien activitats tèxtils⁴⁹⁷. Tot i així, és possible que també pogués funcionar en clau domèstica? Ja hem vist com no hem documentat cap tipus d'estructura similar a un fogar, però tot i així, també és possible que aquest estigués en el pis superior i a sobre del trespol⁴⁹⁸. Per tant, pensem que sí, que és possible que l'Àmbit IV hagués compaginat les tasques domèstiques i d'hàbitat familiar, amb una funcionalitat i producció especialitzada centrada en l'activitat tèxtil.

Finalment, aquesta relació de propietat i funcionalitat quedà trencada bruscament amb la construcció del cos de guàrdia, que nosaltres situem en un moment al voltant del tercer quart de segle II ane. Efectivament, en la majoria d'estances ibèriques aquestes transformacions no van comportar grans incendis i destruccions precipitades (excepte alguns casos puntuals que ja veurem al llarg del treball), sinó que l'estratigrafia ens descriu un moment de transformacions

⁴⁹⁷ Com veurem just després, és possible que l'Àmbit IV heretés aquesta activitat de l'Àmbit VI, ja que allà es documentà un gran nombre de *pondera* en una reforma ocorreguda en plena etapa ibèrica.

⁴⁹⁸ De fet, la presència de llars de foc en pisos superiors està testimoniada al mateix jaciment del Tossal de Baltarga (OLLER/MORERA, 2016), o en altres assentaments, com per exemple al de Sant Jaume-Mas d'en Serrà (GARCIA *et alii*, 2005: 121).

sense signes de violència, amb una aparent col·laboració entre les noves autoritats romanes i la població preexistent. Però l'Àmbit IV és una excepció a aquesta tònica de transformacions pacífiques urbanes. Aquí, es documenten uns potents estrats cendrosos i de destrucció. Però, cal vincular aquests nivells d'incendis a signes de violència? Podríem pensar que la destrucció fou casual, i fruit justament d'una presència d'objectes de tipus vegetal molt superior a la resta de finques? Si realment l'estança fou destruïda amb voluntat expressa, d'una manera violenta, per què no foren anorreades també les altres finques de la mateixa manera?. Certament, les respostes a aquestes preguntes se'ns escapen a la lògica de la *praxi* arqueològica. Tanmateix, per nosaltres, les transformacions no van venir precedides d'una destrucció generalitzada de l'assentament i d'un aniquilament dels seus habitants, sinó que els canvis, tot i que traumàtics i imperatius per part de l'administració romana, van tenir una certa col·laboració de la població preexistent, a pesar que en algunes finques concretes hi puguin haver episodis de destrucció. Però aquests episodis, també indiquen, i d'una manera indubtable, que els nous canvis van anar precedits d'una relativa coerció i imposició, i que eventualment anà acompanyada de signes de violència, els quals els trobem testimoniats en aquests paquets d'incendi, en els desmunts d'estructures, enderrocs,...

5.3.1.3.1.6. Àmbit V

Àmbit successiu a l'anterior, estava delimitat per les estructures 311 a ponent, 444 a tramuntana, i 440 a llevant. Tenia una planta lleugerament rectangular, amb una superfície similar a l'Àmbit V, en aquest cas de 6.3m de llargada per 4.5m d'amplada⁴⁹⁹, conformant una superfície interna d'uns 28m². D'aquesta finca desconeixem si també tenia una avantsala, tal com passava amb tots els altres àmbits, ja que no s'ha fet cap tipus d'actuació arqueològica. Ara bé, en el sector que hi hauria hagut la possible avantsala, és on es va localitzar i excavar la sitja

⁴⁹⁹ Un altre cop, i tal com succeïa amb l'Àmbit IV, la correlació entre la llargada i amplada d'aquest àmbit es corresponia a una relació de $1:\sqrt{2}$.

410, la qual s'havia excavat parcialment l'any 1991. De totes maneres, la presència d'aquesta sitja no implica directament la configuració d'un espai avançat a la sala principal. Però tampoc el descarta. De fet, nosaltres, seguint el comportament general de les finques ibèriques del Castellot, pensem que el més raonable és que l'Àmbit V també hagués tingut una avantsala, en la qual hi hauria hagut la sitja 410.

En vermell, estructures que es corresponen a l'Àmbit V

Ja tornant a la sala principal, estava adossada a la muralla perimetral i tenia la porta d'entrada, ue 462, a la paret oposada, ue 444. Estava desplaçada completament vers llevant, tocant ja amb el mur 440, i presentava una amplada d'1.35m. El marxapeu de la solera estava format per una successió de petites lloses de pissarra, encavalcades entre elles, que marcaven un graó descendent vers l'interior.

Al centre, mur lateral ue 440. Al fons, la muralla ibèrica 108

Ja a dins, el nivell de circulació corresponent a aquesta fase es definí amb les ue's 310/461/471⁵⁰⁰, i consistia en un petit paquet de terres argiloses amb taques de cendres a la superfície, d'una potència variable que podia arribar fins als 10cm a tocar de la muralla 108. Aquest estrat ja cobria el terreny geològic, el qual presentava un lleuger pendent vers la muralla 108. Igualment, l'estrat estava relacionat amb tot un seguit de blocs, situats a les cantonades de l'estança, ue 810, 811, 812, 813, 814. Eren blocs calcaris bàsicament quadrangulars, de mides

⁵⁰⁰ La diferent nomenclatura, com ja hem anat recordant al llarg d'aquesta descripció, es deu a que l'estrat fou identificat en campanyes diferents i a que estava dividit físicament per la presència altres estructures de cronologia posterior.

que oscil·laven entre els 30 i 40cm, i que com en el cas de l'Àmbit IV, pensem que estarien relacionats amb la coberta de la finca, el sosteniment d'un possible trespols intern i, per què no, amb la fixació puntual de postades o elements de mobiliari intern. Però també, l'estrat es relacionava amb una llar de foc, ue 470, en aquest cas desplaçada lleugerament vers la cantonada sudoccidental de l'habitació. El fogar era de planta circular, i presentava un diàmetre d'uns 90cm. També cal mencionar que al voltant de l'estructura de combustió i per tota aquella cantonada, existia una pel·lícula cendrosa, ue 308, que anava desapareixent amb la distància. En aquest sentit, desconeixem si les restes cendroses provindrien de la mateixa llar o, contràriament, i com a hipòtesi que veiem més plausible, correspondrien a unes restes residuals de l'incendi de la casa veïna.

Sala principal de l'Àmbit V, on es destaca el marxapeu de llosetes ue 462. A l'esquerra, tallada per un dels murs del baluard republicà

Pel que fa als materials arqueològics ens trobem amb una incidència en l'estratigrafia força similar a la que vèiem en l'Àmbit IV. En l'únic estrat atribuïble al període formatiu d'aquesta fase comptem amb un 100% de materials fets a mà (27 fragments en total), el qual lligaria bastant bé amb una cronologia del segle IV ane.

Quan a la sitja 410, com dèiem consistia en aquella que ja havia estat localitzada en un dels sondejors de l'any 1991. En aquella campanya tan sols es féu un sondeig a l'interior, excavant en fondària la meitat dels seus nivells de rebliment. Un cop acabada aquella intervenció va ser reblerta i reblerta de nou.

Sitja 410 a l'inici de l'excavació de 2010. La part no excavada correspon al rebliment de l'any 1991

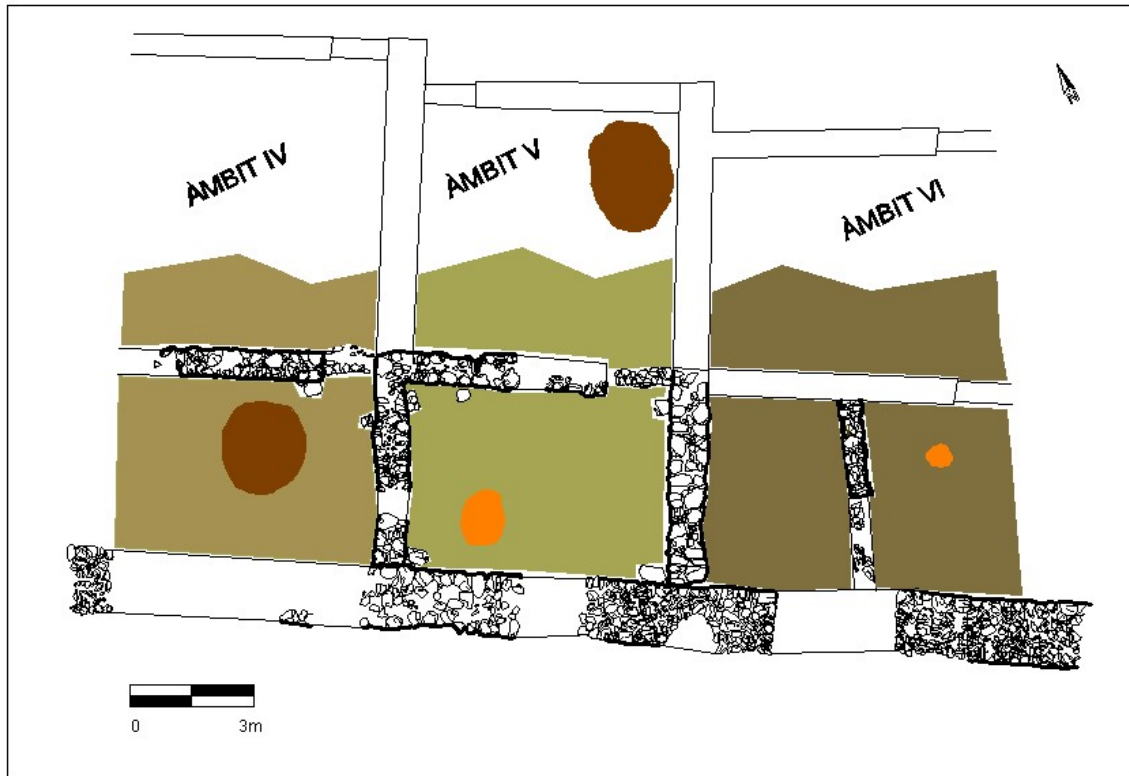
En la intervenció de 2010 es decidí recuperar la sitja i finalitzar-ne l'excavació i documentació. Consistia en un retall de perfil troncocònic, amb uns fons pla ubicat

a uns 2.7m de fondària. La boca tenia uns 2m de diàmetre⁵⁰¹. L'amplada de la sitja podia arribar als 2.55m. El nivell de rebliment era un únic estrat format per blocs de pedres abocats. Els materials arqueològics consistien en ceràmiques a mà i ceràmiques ibèriques oxidades i reduïdes, tot plegat d'una fase preromana. En la campanya de 1991 s'havia recuperat un conjunt ceràmic en què les produccions ibèriques a torn hi eren representades en un 34% (53 fragments), destacant els fragments de càlats (Làmina 62: Figura 2), i vasos i plats de cuita reductora i oxidant, a més d'identificar un fragment d'àmfora grecoitàlica (MERCADAL/OLESTI, 1995). En la intervenció més recent s'ha recuperat un centenar de fragments ceràmics, dels que quasi un 25% són produccions ibèriques. En destacava una gerra, un *skyphoi* (Làmina 65: Figura 5), i un bol, aquests dos últims amb una cronologia d'entre mitjans de segle IV i finals de segle III ane. Per tant, ajuntant els dos mostruaris, tenim un conjunt que, a partir del fragment d'àmfora grecoitàlic i els diversos càlats, ens portarien cap a una cronologia de l'últim quart de segle III ane o principis de segle II ane. De totes maneres, i considerant les enormes dimensions de la sitja (tal vegada la sitja volumètricament més gran de totes les excavades fins ara al Castellot), pensem que s'hauria de situar en un moment de la primera meitat de segle II ane. Com veurem, d'aquest moment corresponen les sitges més voluminoses i amb més capacitat emmagatzemadora, essent molt més grans que les de les etapes immediatament anteriors. Així doncs, veiem probable assimilar-la a aquest període.

Interpretació de l'Àmbit V. Tot i que nosaltres creiem que també estaria formada per dues estances, d'aquest àmbit només s'ha pogut documentar clarament la sala principal, adossada a la muralla ibèrica. Consisteix en una estança de planta rectangular de 6,3m per 4,5m, conformant una superfície interna d'uns 28m². La porta d'accés a aquest àmbit s'ubicaria a la façana oposada a la muralla i estaria desplaçada a llevant, essent una obertura de 1.35m. L'entrada s'efectuaria a través d'un marxapeu de llosetes que marcarien un graó en sentit descendent. Un

⁵⁰¹ De ben segur que aquest excessiu diàmetre era el resultat de la progressiva erosió ocasionada en el decurs de la seva documentació i al llarg de les diferents campanyes.

cop a dins, un llit de terra batuda indicaria el ferm de l'habitació, regularitzant un sòl geològic amb un cert pendent vers la muralla.

Hipòtesi de continuïtat de l'Àmbit V

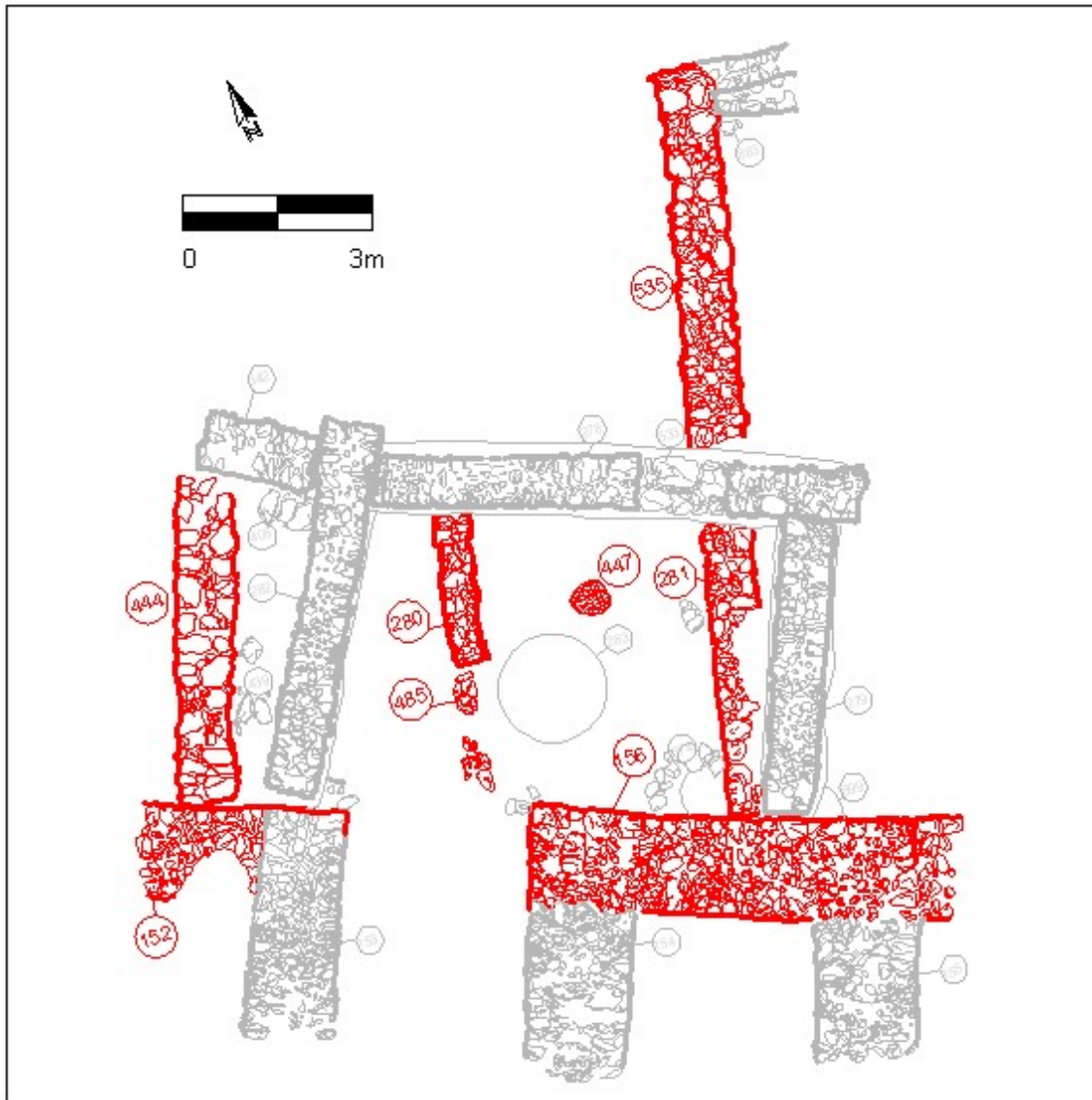
En aquest cas sí que l'estança presentava una llar de foc, de planta lleugerament ovalada, i situada vers la cantonada sudoccidental, en una ubicació que entenem del tot atzarosa. En aquest àmbit sí que s'ha pogut constatar l'existència de fins a cinc fonaments de pedra, col·locats al voral de la superfície, a les cantonades o en punts equidistants. Com ja hem anat dient, creiem que servien per sustentar uns suports de fusta i evitar-ne la degradació per humitat. Els suports haurien ajudat en la fixació de la coberta, el sosteniment de l'eventual trespòl que hi hagués pogut haver, així com del mobiliari intern en forma de postades. Per tot plegat, sembla evident que aquesta estança hauria albergat funcions de tipus domèstic, amb uns usos familiars dels espais que, probablement, també van incloure l'emmagatzemat puntual de productes agrícoles.

Cronològicament, creiem que és una finca que cal situar el seu bastiment al llarg del segle IV ane, en el moment en què es configura el poblat. Posteriorment, a mitjans de segle II ane, no sabem si tota la finca, però de ben segur la sala principal quedà greument alterada per la construcció del cos de guàrdia. En aquest cas l'estança no fou cremada just abans del seu col·lapse, i les restes de cendres localitzades pensem que provindrien del foc de la casa veïna. La construcció del baluard comportà que se seccionés l'antiga sala principal, generant-se un nou espai molt més petit que el que hi havia.

5.3.1.3.1.7. Àmbit VI

Consistia en una gran habitació de planta rectangular delimitada pels murs 440 a ponent i el 281 a llevant. En aquest cas no es va poder documentar el tancament nord ja que presumiblement es trobaria just a la mateixa vertical que el mur medieval 278, amb el que cal pensar que haurà desaparegut gairebé en la seva totalitat. Com veiem, també d'aquesta estança només s'ha pogut documentar la sala principal, i desconeixem si existia una avantsala al seu davant. L'única certesa és que el mur lateral 281 es perllonga fins als 11.1m de llargada, configurant dues estances pel que fa a l'Àmbit VII. Desconeixem si aquesta llargada també va permetre que hi hagués dues habitacions en l'Àmbit VI, però certament és una possibilitat bastant suggerent, ja que seria coherent amb el que succeeix amb la resta d'Àmbits ibèrics.

Ja tornant a la sala que n'hem pogut fer la documentació arqueològica, potser la dada que sobresurt més és que resta ubicada allà on en època republicana s'hi obrirà la gran porta monumental, amb les dues torres quadrangulars flanquejant-la. Per tant ja ens podem imaginar que en aquell moment l'Àmbit VI va patir uns canvis profundíssims, fins al punt de ser amortitzat. Però és evident que aquesta entrada no existia en època iberoceretana, i per tant l'Àmbit s'hauria adossat a la muralla 108.

En vermell, estructures que es corresponen a l'Àmbit VI

Així doncs, tenint present totes aquestes referències, la superfície mínima de la l'estança seria d'uns 35.6m² (8.1m de llarg per un mínim de 4.8m d'amplada), el que la configura com una de les més grans de l'etapa ibèrica. Això, junt al fet que es tractava d'una de les poques finques compartimentades en dues habitacions, li atorguen una dimensió un xic diferent a les altres⁵⁰². Efectivament, l'Àmbit VII estava dividit per la meitat a partir d'un envà de 40-45cm d'amplada, ue 280.

⁵⁰² A aquestes especificitats hi hem de sumar el fet que fou precisament en aquest àmbit on es decidí ubicar la nova porta monumental, amb el que s'anul·lava completament la casa que hi hagués pogut haver.